

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ**

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

Π.Μ.Σ.: «ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»

**Φυσικές καταστροφές και UNESCO: Η περίπτωση της
πόλης της Βενετίας**

Διπλωματική Εργασία

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Δρ. Ζερβάκη Αντωνία

ΣΟΥΤΗΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

A.M. 151007

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι φυσικές καταστροφές έχουν καταστεί αναμφίβολα η κυριότερη απειλή για την παγκόσμια κληρονομιά της ανθρωπότητας. Η ανάγκη προστασίας αυτής καθίσταται επιτακτική όσο η εμφάνιση των φυσικών φαινομένων είναι συχνότερη και η ένταση τους ολοένα και σφοδρότερη. Ο μύθος της χαμένης πόλης της Ατλαντίδας συμβολίζει ακόμα και στις μέρες μας, την απώλεια ενός πολιτισμού από τα παντοδύναμα στοιχεία της φύσης. Εδώ και μερικές δεκαετίες το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής είναι δεδομένο, μεταβάλλοντας δραστικά τις πιο ευάλωτες θέσεις της παγκόσμιας κληρονομιάς. Μια από αυτές είναι η πόλη της Βενετίας και η λιμνοθάλασσα που την περιβάλλει, προστατευόμενο μνημείο παγκόσμιας κληρονομιάς από την UNESCO, η οποία στη σύγχρονη ιστορία της αντιμετωπίζει πολλούς κινδύνους φυσικής προέλευσης αλλά και ανθρωπογενούς δραστηριότητας που απειλούν ευθέως την ύπαρξη της. Η επιστημονική κοινότητα έχει ανακύψει πάνω από τη Βενετία προς εξεύρεση μόνιμων λύσεων για τη βιωσιμότητα της πόλης και τη διατήρηση των ιδιοτήτων που της προσδίδουν «εξαιρετική οικουμενική αξία». Σημείο τριβής, με πολλούς εμπλεκόμενους, αποτελεί η εγγραφή ή μη της πόλης στον υποκατάλογο της επαπειλούμενης πολιτιστικής κληρονομιάς της UNESCO, γεγονός που είτε θα έπληττε την εικόνα της είτε θα αναδείκνυε τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Λέξεις κλειδιά: παγκόσμια κληρονομιά, φυσικές καταστροφές, κλιματική αλλαγή, Βενετία, παγκόσμια κληρονομιά σε Κίνδυνο

ABSTRACT

Natural disasters have undoubtedly become the main threat to the world heritage of humanity. The need to protect it becomes imperative as the occurrence of natural phenomena is more frequent with fierce intensity. Even today, the legend of the lost city of Atlantis symbolizes the loss of a culture from the omnipotent elements of nature. For decades, the phenomenon of climate change has been a fact, drastically changing the most vulnerable places of the world heritage. One of these places is the city of Venice and the lagoon surrounding it, a UNESCO World Heritage Property, which in its modern history faces many natural and man-made hazards that directly threaten its existence. The scientific community has emerged over Venice to find permanent solutions for the viability of the city and the preservation of properties that give it an "exceptional universal value". A friction point, with many people involved, is whether the city should be included in the UNESCO list of threatened World Heritage Property, which would affect its image or highlight the problems it faces.

Keywords: world heritage, natural disasters, climate change, Venice, world heritage in danger

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	1
ΜΕΡΟΣ Α.....	2
Η UNESCO και η αποστολή της.....	2
Πολιτιστική Κληρονομιά και Φυσικές Καταστροφές.....	2
Τύποι φυσικών καταστροφών	3
Ο αντίκτυπος των φυσικών καταστροφών στην Παγκόσμια Κληρονομιά	4
Ο Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο.....	4
Η διαχείριση του κινδύνου που απειλεί την Παγκόσμια Κληρονομιά	6
Οι φυσικές καταστροφές και η κλιματική αλλαγή	8
Η κλιματική αλλαγή και η Πολιτιστική Κληρονομιά	10
ΜΕΡΟΣ Β.....	12
Μια σύντομη ιστορική αναδρομή	12
Η συγκρότηση της βενετικής «μυθολογίας»	13
Η εγγραφή της «Βενετίας και της λιμνοθάλασσας» στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO	14
Η τουριστική «απειλή».....	17
Η Βενετία και η λιμνοθάλασσα ως ένα ζωντανό εργαστήριο	19
Η γεωγραφία της βενετικής λιμνοθάλασσας.....	20
Η Βενετία βυθίζεται	21
Η εμπλοκή της UNESCO στην Βενετία.....	22
Το MOSE Project	25
Η Βενετία στον κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο;.....	26
Καταληκτικές Παρατηρήσεις.....	28
Βιβλιογραφία.....	30

Εισαγωγή

Οι εικόνες των κατεστραμμένων ευρωπαϊκών πόλεων με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, πέραν των ανθρώπινων θυμάτων, αφύπνισαν τη διεθνή κοινότητα για τη θέσπιση των μηχανισμών εκείνων που θα προστάτευαν τα επιτεύγματα της ανθρωπότητας από ένα μελλοντικό, εξίσου καταστρεπτικό ενδεχόμενο. Η UNESCO με την υιοθέτηση συμβάσεων και την ανάληψη πρωτοβουλιών για εκστρατείες διάσωσης έθεσε το πλαίσιο για την διατήρηση της ακεραιότητας της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσική κληρονομιάς στο σύνολο της, ώστε αν μια τοποθεσία αλλοιωθεί με κάποιο τρόπο θα συνιστά υποβάθμιση της συνολικής κληρονομιάς όλου του κόσμου. Η κυριότερη απειλή για τις προστατευόμενες θέσεις της UNESCO είναι οι φυσικές καταστροφές με όλες τις μορφές που μπορούν να εκδηλωθούν. Το βάρος έχει δοθεί στις προσπάθειες για τη διαχείριση των κινδύνων που απορρέουν από την εκδήλωση των φυσικών καταστροφών. Ιδιαίτερη επισήμανση γίνεται στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και των επιπτώσεων της πάνω στις πιο ευαίσθητες περιοχές του πλανήτη. Η περίπτωση που εξετάζεται είναι η προστατευόμενη τοποθεσία της Βενετίας και της λιμνοθάλασσας. Περιγράφονται οι κίνδυνοι που απειλούν την αυθεντικότητα και την ακεραιότητα της, οι οποίοι υποβαθμίζουν ολόένα και περισσότερο την ποιότητα ζωής μέσα σε αυτήν και θέτουν την μελλοντική της ύπαρξη εν αμφιβόλω. Παράλληλα, εστιάζονται οι προσπάθειες που έχουν λάβει μέρος στη λιμνοθάλασσα για το μετριασμό των επαπειλούμενων κινδύνων. Τέλος, αναλύονται οι συνεχείς συστάσεις της Επιτροπής της UNESCO για τη συμπερίληψη της Βενετίας στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο.

ΜΕΡΟΣ Α

Η UNESCO και η αποστολή της

Η UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) είναι ένας διεθνής οργανισμός υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Ιδρύθηκε λίγο μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου στις 16/11/1945, με κύριο στόχο την εμπέδωση της παγκόσμιας ειρήνης μέσω πολιτιστικών δράσεων. Αποτελεί κέντρο συνάντησης λαών και πολιτισμών, αλλά και κέντρο εφαρμογής διεθνών συνθηκών και συμφωνιών, για την περιφρούρηση της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, υλικής και άυλης, την καταπολέμηση της παράνομης διακίνησης και εμπορίας πολιτιστικών αγαθών, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την απανταχού διάδοση της εκπαίδευσης.¹

Στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο κόσμο, η Παγκόσμια Κληρονομιά εξακολουθεί να αποτελεί σημείο αναφοράς για κάθε κοινωνία, από τα ιστορικά μνημεία και τα τοπία ως τις παραδοσιακές τεχνικές και τις προφορικές παραδόσεις. Η UNESCO προσφέρει μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση στον ανοικτό διάλογο μεταξύ των πολιτισμών χωρίς διαχωρισμούς. Προωθεί αναπτυξιακές στρατηγικές με ταυτόχρονη θέσπιση πολιτικών και νομικών πλαισίων προκειμένου να υποστηρίξει κυβερνήσεις και φορείς στην διαφύλαξη της Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Οι συμβάσεις της UNESCO αποτελούν μια πλατφόρμα διεθνούς συνεργασίας με σκοπό την προστασία της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, της άυλης και υποβρύχιας κληρονομιάς, των προφορικών παραδόσεων σε ένα διαρκώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον, πολιτικής, φυσικής και κλιματικής αστάθειας.²

Πολιτιστική Κληρονομιά και Φυσικές Καταστροφές

Η Παγκόσμια Κληρονομιά της ανθρωπότητας δεν απειλείται πάντοτε από την αναπόφευκτη φθορά του χρόνου ή από εξ' ολοκλήρου από την ανθρώπινη παρέμβαση, αλλά και από τις φυσικές καταστροφές. Πολλές φυσικές καταστροφές

¹ Υπουργείο Εξωτερικών (2015) *Η Ουνέσκο και ο ρόλος της*, Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδος στην Ουνέσκο

² UNESCO, *Protecting Our Heritage and Fostering Creativity*

έχουν αφήσει ανεξίτηλο το σημάδι τους στον πολιτισμό και στην ιστορική συνείδηση. Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η καταστροφή της Πομπηίας από την έκρηξη του Βεζούβιου το 79 μΧ., οι σεισμοί στο Σάανξι (1556) και στη Λισσαβόνα (1755), οι πλημμύρες της Κίνας (1931) και της Βενετίας (1966).³

Φυσικές καταστροφές είναι γεωφυσικά φαινόμενα, έχοντας κύριο χαρακτηριστικό τον κίνδυνο που διατρέχουν οι άνθρωποι, οι ζωικοί και φυτικοί οργανισμοί, οι ανθρώπινες κατασκευές και υποδομές και το φυσικό περιβάλλον. Οι επιπτώσεις των φυσικών καταστροφών είναι εντονότερες στις αναπτυσσόμενες χώρες όπου και εμφανίζονται με μεγαλύτερη συχνότητα και ένταση. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι χώρες αυτές καταλαμβάνουν μεγαλύτερη έκταση με εντονότερη φυσική δραστηριότητα και παράλληλα οι πολιτικό-οικονομικές συνθήκες που επικρατούν σε αυτές δεν τις επιτρέπουν να προστατεύονται επαρκώς.⁴ Στις πλείστες των περιπτώσεων, μια χώρα από μόνη της δεν μπορεί να ανταποκριθεί οικονομικά και υλικά στην προστασία των πολιτιστικών θησαυρών που έχει στην επικράτεια της.

Τύποι φυσικών καταστροφών

Οι φυσικές καταστροφές μπορούν να προκληθούν από μετεωρολογικά και από γεωλογικά φαινόμενα. Τα μετεωρολογικά φαινόμενα, τα οποία σχετίζονται με το νερό και τις κλιματολογικές συνθήκες, περιλαμβάνουν πλημμύρες, ξηρασίες, χαλάζι, τυφώνες και τροπικούς κυκλώνες και επηρεάζουν κυρίως παράκτιες περιοχές αλλά και την ηπειρωτική Ασία και την αμερικάνικη ήπειρο. Τα γεωλογικά φαινόμενα, τα οποία συνδέονται σε ζώνες τεκτονικής δραστηριότητας, περιλαμβάνουν ηφαιστειακές εκρήξεις και σεισμούς. Φαινόμενα όπως κατολισθήσεις και τσουνάμι μπορούν να έχουν κοινή προέλευση. Το αποτέλεσμα μιας φυσικής καταστροφής εξαρτάται από τον βαθμό αλληλεπίδρασης της έντασης του φαινομένου με τις πιθανές αδυναμίες προστασίας και θωράκισης μιας υποδομής, στην προκειμένη περίπτωση των προστατευμένων πολιτιστικών αγαθών και τοποθεσιών.⁵ Ακόμα, υπάρχουν και οι

³ ICOMOS (2009) *Heritage at Risk, Cultural Heritage and Natural Disasters, Risk Preparedness and the Limits of Prevention*, σελ. 9

⁴ I. Alcántara-Ayala (2003) *Geomorphology, natural hazards, vulnerability and prevention of natural disasters*, *Geomorphology* 47, σελ. 108

⁵ F. Sperling, and F. Szekely (2005) *Disaster Risk Management in a Changing Climate*, Discussion Paper for the World Conference on Disaster Reduction, σελ. 35

ανθρωπογενείς δραστηριότητες που προκαλούν καταστροφές, όπως πολεμικές συρράξεις, πυρκαγιές, ρύπανση και τρομοκρατικές ενέργειες.⁶

Ο αντίκτυπος των φυσικών καταστροφών στην Παγκόσμια Κληρονομιά

Αναπόφευκτα, κάθε μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς δυνητικά μπορεί να εκτεθεί σε κάποιο κίνδυνο που μπορεί να αλλοιώσει την αυθεντικότητα και την ακεραιότητα του και εν τέλει να βλάψει την εξαιρετική οικουμενική αξία του⁷. Οι φυσικές καταστροφές εκτός της αλλοίωσης των χαρακτηριστικών ενός μνημείου που μπορεί να επιφέρουν, επηρεάζουν τους πληθυσμούς που ζουν κοντά σε αυτό, όπως και τους επισκέπτες. Καθώς ο παγκόσμιος πληθυσμός αυξάνεται, ιδιαίτερα στις φτωχότερες χώρες, ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι επηρεάζονται από μια ενδεχόμενη φυσική καταστροφή. Παράλληλα, επηρεάζονται και οι τοπικές οικονομίες λόγω της έλλειψης εσόδων και πόρων, πολλές φορές αποκλειστική πηγή εισοδήματος για αυτές.⁸

Τις τελευταίες δεκαετίες έχουν προκληθεί μεγάλες φθορές σε μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς από φυσικές καταστροφές. Παραδείγματα, η αρχαία πόλη Μπάμ (Ιράν) και οι ναοί Πραμπανάν (Ινδονησία) λόγω σεισμού το 2003 και το 2006 αντίστοιχα, η παλιά πόλη του Εδιμβούργου (Σκωτία) λόγω πυρκαγιάς το 2002 και τα μαγκρόβια δάση Σανταρμπάνς (Μπαγκλαντές) εξαιτίας ενός κυκλώνα το 2007. Όπως και το καταστροφικό τσουνάμι αποψίλωσε το τροπικό δάσος της Σουμάτρας (Ινδονησία) το 2004. Είναι εμφανές ότι μια φυσική καταστροφή μπορεί να υποβαθμίσει αισθητά ή να εξαλείψει δια παντός την φυσική ισορροπία ενός οικοσυστήματος μέσα στο οποίο είναι ενταγμένη μια τοποθεσία Παγκόσμιας Κληρονομιάς.⁹

Ο Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο

Σύμφωνα με το άρθρο 11 παρ. 4 της Σύμβασης της UNESCO για την Παγκόσμια Κληρονομιά του 1972, μια τοποθεσία πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς¹⁰ δύναται να συμπεριληφθεί στον *Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο*, αν κριθεί με απόφαση της Επιτροπής της UNESCO ότι απειλείται με σοβαρούς και

⁶ UNESCO (2010) *Managing Disaster Risks for World Heritage*, σελ. 9

⁷ Outstanding Universal Value

⁸ UNESCO (2010) *Managing Disaster ... ό.π.*, σελ. 11

⁹ Στο ίδιο, σελ. 10

¹⁰ Όπως ορίζεται από τα άρθρα 1 και 2 της Σύμβασης

συγκεκριμένους κινδύνους, όπως φυσικές καταστροφές, μεγάλης κλίμακας έργων αστικής ή τουριστικής ανάπτυξης, αλλαγές στη χρήση ή στην ιδιοκτησία μιας τοποθεσίας, εγκατάλειψη από το συμβαλλόμενο κράτος-μέλος και ένοπλες συγκρούσεις. Με τις ενέργειες της Επιτροπής ενημερώνεται και κινητοποιείται η διεθνής κοινότητα για ανάγκη διάσωσης μια τέτοιας τοποθεσίας και παράλληλα ενεργοποιείται η χορήγηση άμεσης βοήθειας από το Ταμείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Με την εγγραφή μιας τοποθεσίας στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο, είναι ζωτικής σημασίας να αναπτυχθεί και να υιοθετηθεί, από την Επιτροπή της UNESCO σε συνεργασία με το ενδιαφερόμενο κράτος-μέλος, ένα λεπτομερές σχέδιο με διορθωτικά και αποτρεπτικά μέτρα για την ταχεία αποκατάσταση του χώρου, ώστε να καταστεί συντομότερη η παραμονή σε αυτόν.¹¹

Η εγγραφή στον εξεταζόμενο κατάλογο έχει διττή ανάγνωση. Ορισμένες χώρες ζητούν επισταμένως την συμπερίληψη ενός μνημείου Παγκόσμιας Κληρονομιάς, που βρίσκεται στο έδαφος τους και κινδυνεύει να αλλοιωθεί, στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο για να εστιαστεί η προσοχή της διεθνούς κοινότητας και να λάβουν την απαιτούμενη βοήθεια. Σε αντίθεση, θεωρείται ότι η εγγραφή ενός προστατευόμενου από την UNESCO μνημείου Παγκόσμιας Κληρονομιάς, σαν ένας στιγματισμός που πρέπει να αποτραπεί με κάθε κόστος, ιδιαίτερα για τις ανεπτυγμένες χώρες που στηρίζονται στην πολιτιστική τους βιομηχανία.¹² Αν μια τοποθεσία χάσει όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που την καθιστούν μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς, η Επιτροπή της UNESCO έχει την δυνατότητα να τη διαγράψει τόσο από τον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς όσο και από τον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο.¹³

Σήμερα, ο Κατάλογος Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο περιλαμβάνει 54 τοποθεσίες, εκ των οποίων 3 βρίσκονται στον ανεπτυγμένο κόσμο¹⁴. Το 41% και το 28% αυτών βρίσκονται στα αραβικά κράτη του Περσικού κόλπου και στην Αφρική αντιστοίχως.

¹¹ UNESCO, *World Heritage in Danger*

¹² IUCN (2009) *World Heritage in Danger*, no 7, [Core Writing Team, T. Badman, B. Bomhard, A. Finke, J. Langley, P. Rosabal, D. Sheppard (eds.)] Gland: Switzerland, σελ. vi

¹³ UNESCO, *World Heritage...*

¹⁴ Η ιστορική πόλη της Βιέννης, η εμπορική πόλη του Λίβερπουλ και το Εθνικό Πάρκο Everglades (ΗΠΑ)

Η διαχείριση του κινδύνου που απειλεί την Παγκόσμια Κληρονομιά

Οι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν τα μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς οφείλονται στο περιβάλλον όπου βρίσκονται, δηλαδή των εγγενών φυσικών δραστηριοτήτων που ενδέχεται να έχει ένας συγκεκριμένος χώρος, π.χ. σεισμογενείς περιοχές, παραθαλάσσιες ζώνες. Ακόμα και με την υπάρχουσα τεχνολογία είναι δύσκολο, τις περισσότερες φορές, να προβλεφθεί εγκαίρως ένα απειλητικό φυσικό φαινόμενο. Ο βαθμός αντίδρασης και αντιμετώπισης ενός δεδομένου κινδύνου καθορίζεται και από παράγοντες όπως η ευαισθητοποίηση, η ύπαρξη κατάλληλων υποδομών και οικονομικών μέσων. Πολλά συμβαλλόμενα κράτη-μέλη δεν έχουν αναπτύξει κάποιο σχέδιο διαχείρισης των κινδύνων από φυσικές καταστροφές, ως αποτέλεσμα εκατοντάδες τοποθεσίες να είναι εκτεθειμένες. Το Κέντρο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO σε συνεργασία με τα συμβουλευτικά της όργανα και με τα συμβαλλόμενα κράτη-μέλη προσπαθεί να καλλιεργήσει μια αντίληψη για την προστασία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και να ενδυναμώσει προγράμματα για την αποτροπή των καταστροφών. Η αυξητική τάση, η δριμύτητα και η ένταση των καταστροφών ευαισθητοποίησε τη διεθνή κοινότητα προς την ανάγκη αντιμετώπισης και περιορισμού των κινδύνων από καταστροφές μέσω της περιφερειακής και διεθνούς συνεργασίας. Στο πλαίσιο των ανησυχιών αυτών προωθήθηκε το πρόγραμμα *Διεθνής Δεκαετία για την Μείωση των Φυσικών Καταστροφών* (IDNDR 1990-1999) με τη σημασία να δίνεται στην πρόληψη και στον ουσιαστικό ρόλο της ανθρώπινης δράσης. Ως διάδοχο σχήμα προέκυψε η *Διεθνής Στρατηγική για τον Μετριασμό των Καταστροφών* (ISDR) με στόχευση στην κατανόηση των επιπτώσεων της ανθρώπινης δραστηριότητας, στην αζομείωση της τρωτότητας του περιβάλλοντος από τους κινδύνους και με έμφαση στη βοήθεια της τεχνολογίας, με συστήματα πρόβλεψης και έγκαιρης προειδοποίησης. Η διάσκεψη της Γιοκοχάμα (1994) με την συμμετοχή μη κυβερνητικών οργανώσεων, διεθνών οργανισμών, επιστημόνων και επιχειρηματιών, επικεντρώθηκε στο πνεύμα συνεργασίας, στα κοινά συμφέροντα και στην κοινή ευθύνη πρόληψης των φυσικών καταστροφών. Υιοθετήθηκε η *Στρατηγική της Γιοκοχάμα* με κύριες αρχές την προτεραιότητα στον αναπτυσσόμενο κόσμο, τη μεταφορά τεχνολογίας και πληροφοριών, την ενίσχυση της

περιφερειακής και διεθνούς συνεργασίας για την προστασία από τις φυσικές καταστροφές.¹⁵

Στην 31^η Σύνοδο της UNESCO, το 2007, παρουσιάστηκε και εγκρίθηκε η *Στρατηγική για την Αποτροπή του Κινδύνου* που αφορούν τα μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Οι πρωταρχικές δράσεις αναπτύχθηκαν γύρω από τους πέντε στόχους που ορίστηκαν στο *Πλαίσιο Δράσης (2005-2015) του Hyogo*, την βασική πολιτική του ΟΗΕ σχετικά με την αντιμετώπιση των καταστροφών: (i) ενίσχυση των παγκόσμιων, περιφερειακών, εθνικών και τοπικών θεσμών για την αποτροπή των κινδύνων που απειλούν την Παγκόσμια Κληρονομιά, (ii) ευαισθητοποίηση-μέσω της γνώσης, της εκπαίδευσης και της καινοτομίας-για την πρόληψη καταστροφών σε τοποθεσίες Παγκόσμιας Κληρονομιάς, (iii) αξιολόγηση και παρακολούθηση των δυνητικών κινδύνων που απειλούν την Παγκόσμια Κληρονομιά, (iv) ενδυνάμωση των τρωτών σημείων κάθε τοποθεσίας Παγκόσμιας Κληρονομιάς, (iv) ενίσχυση της ετοιμότητας για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση καταστροφών που απειλούν την Παγκόσμια Κληρονομιά. Αντικειμενικός σκοπός της Στρατηγικής, σε απόλυτη ευθυγράμμιση με το άρθρο 5 της Σύμβασης της UNESCO του 1972, αποτελεί η ενίσχυση της προστασίας της Παγκόσμιας Κληρονομιάς και η συμβολή της στη βιώσιμη ανάπτυξη, ενθαρρύνοντας έτσι τα συμβαλλόμενα 168 κράτη-μέλη να ενσωματώσουν τις παραπάνω αρχές στις εθνικές τους πολιτικές για την αντιμετώπιση των φυσικών καταστροφών που απειλούν την Παγκόσμια Κληρονομιά στην επικράτεια τους.¹⁶

Το διάδοχο σχήμα του Πλαισίου Δράσης του Hyogo, εγκρίθηκε στην 3^η Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του ΟΗΕ για την Μείωση του Κινδύνου των Καταστροφών στο Sendai της Ιαπωνίας. Το *Πλαίσιο του Sendai*, μια δεκαπενταετής (2015-2030) εθελοντική μη δεσμευτική συμφωνία επιδιώκει: «την ουσιαστική μείωση του κινδύνου καταστροφής και απωλειών ανθρώπινων ζώων καθώς και στα οικονομικά, φυσικά, κοινωνικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντολογικά στοιχεία ανθρώπων, επιχειρήσεων και χωρών».¹⁷

¹⁵ Δ. Μυλωνόπουλος (2006) *Το πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας για το μετριασμό των φυσικών καταστροφών*, Νόμος και Φύση

¹⁶ UNESCO, *Reducing Disaster Risk at World Heritage Properties*

¹⁷ UNSIDR (2015) *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*, Sendai, σελ. 12

Οι φυσικές καταστροφές και η κλιματική αλλαγή

Ο όρος «κλιματική αλλαγή», όπως χρησιμοποιείται από τη Διάσκεψη-Πλαίσιο του ΟΗΕ για τις Κλιματικές Μεταβολές (UNFCCC), είναι η κατάσταση αλλαγής του κλίματος που οφείλεται άμεσα ή έμμεσα στην ανθρώπινη δραστηριότητα, με συνέπεια την μεταβολή της σύνθεσης της παγκόσμιας ατμόσφαιρας, η οποία είναι συμπληρωματική της εγγενούς φυσικής δραστηριότητας, με παρατηρήσεις σε συγκρίσιμες χρονικές περιόδους.¹⁸

Η κλιματική αλλαγή είναι μια πραγματικότητα και όχι ένα ενδεχόμενο το οποίο πρόκειται να συμβεί σε ένα ακαθόριστο μέλλον. Μια σειρά από γεωφυσικά φαινόμενα, όπως η τήξη των πάγων στους πόλους της Γης, δεν θα αφήσουν καμιά περιοχή ανεπηρέαστη.¹⁹

Σύμφωνα με την *Διακυβερνητική Επιτροπή για την Αλλαγή του Κλίματος (IPCC)*, η κλιματική αλλαγή που συντελείται τις τελευταίες δεκαετίες έχει αρνητικό αντίκτυπο στην ένταση και στη συχνότητα των φυσικών καταστροφών που συντελούνται παγκόσμια.²⁰ Το μεγαλύτερο ποσοστό της παγκόσμιας αύξησης της θερμοκρασίας, από τα μέσα 20^{ου} αιώνα, οφείλεται στην υπερβολική έκλυση των αερίων του θερμοκηπίου, με κυριότερο του διοξειδίου του άνθρακα (CO₂), προερχόμενο κυρίως από ανθρώπινες δραστηριότητες και της παράλληλης αποψίλωσης δασικών εκτάσεων. Σήμερα η αύξηση της παγκόσμιας θερμοκρασίας είναι 0,8 βαθμούς Κελσίου υψηλότερη σε σύγκριση με την προβιομηχανική περίοδο. Η ανθρωπογενής αύξηση της θερμοκρασίας τις τελευταίες τρεις δεκαετίες έχει επιδράσεις και σε άλλες πτυχές του κλίματος, όπως η άνοδος της στάθμης της θάλασσας, η αλλαγή των τροπικών ανέμων, η απότομη αυξομείωση ακραίων θερμοκρασιών, οι παρατεταμένες ξηρασίες και οι έντονες βροχοπτώσεις.²¹ Μη κλιματικά γεωφυσικά φαινόμενα μπορούν να απομονωθούν για να ενισχυθεί η άποψη της πλειοψηφίας των επιστημόνων ότι η κλιματική αλλαγή είναι μια πραγματικότητα με αντίκτυπο στην αύξηση των φυσικών καταστροφών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα, ο αριθμός των καταγεγραμμένων σεισμών παραμένει σταθερός την ίδια στιγμή που ο οι πλημμύρες

¹⁸ UN Framework Convention for the Climate Change (1992) άρθρο 1 παρ. 2, σελ. 3

¹⁹ F. Sperling and F. Szekely (2005) *Disaster Risk Management...*, ό.π., σελ. 8

²⁰ IPCC (2007) *Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, Pachauri, R.K and Reisinger, A. (eds.)], Γενεύη: Switzerland, σελ. 9

²¹ Στο ίδιο, σελ. 5-6

και οι κυκλώνες αυξάνονται δραματικά, γεγονός που αποδεικνύει τα καταστροφικά αποτελέσματα της κλιματικής αλλαγής πάνω στη Γη.²² Συνεπώς, ένα μεταβαλλόμενο κλίμα οδηγεί σε αλλαγές στην συχνότητα, στην ένταση, στην έκταση, στη διάρκεια των ακραίων καιρικών φαινομένων και αυτά με τη σειρά τους σε άνευ προηγούμενου φυσικές καταστροφές με ανυπολόγιστο κόστος, πέραν των ανθρωπινών ζώων, στους πολιτιστικούς και φυσικούς θησαυρούς της ανθρωπότητας.²³

Το πρώτο βήμα σχεδιασμού και οριοθέτησης μακροπρόθεσμων στόχων για την εφαρμογή της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών του 1992, αποτέλεσε η υιοθέτηση²⁴ του *Πρωτοκόλλου του Κιότο*, με τις ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες να δεσμεύονται να μειώσουν τις εκπομπές ρύπων, στη διάρκεια δύο πενταετών «περιόδων δέσμευσης²⁵» αν και υπήρξε θνησιγενές λόγω της άρνησης των ΗΠΑ να το επικυρώσουν.²⁶ Στην 21^η ετήσια Σύνοδο της Διάσκεψης των συμβαλλομένων μερών της UNFCCC²⁷ επετεύχθη μια καθολική συμφωνία για την παγκόσμια πολιτική που θα ακολουθηθεί για αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής. *Η Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή*, για πρώτη φορά με παγκόσμια συναίνεση, έχει σαν κύριο στόχο τον περιορισμό της αύξησης της παγκόσμιας θερμοκρασίας «αρκετά λιγότερο από 2 βαθμούς Κελσίου» μέχρι το 2100. Συνεπώς, απαιτούνται σημαντικές αλλαγές στη φύση των ανθρωπογενών δραστηριοτήτων, ιδίως από τις ανεπτυγμένες χώρες που διαμορφώνουν την οικονομική δραστηριότητα, με την ενθάρρυνση στη χρήση νέων τεχνολογιών φιλικών προς το περιβάλλον και την προώθηση επενδύσεων στην έρευνα για το μετριασμό των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.²⁸

²² P. Peduzzi (2005) *Is climate change increasing the frequency of hazardous events?* Environment and Poverty Times, no. 3, σελ. 8

²³ IPCC (2012) *Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation*. A Special Report of Working Groups I and II of the Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V. Barros, T.F. Stocker, D. Qin, D.J. Dokken, K.L. Ebi, M.D. Mastrandrea, K.J. Mach, G.-K. Plattner, S.K. Allen, M. Tignor, and P.M. Midgley (eds.)], Cambridge University Press, Κέμπριτζ: UK, και Νέα Υόρκη, NY: USA, σελ. 5

²⁴ 11 Δεκεμβρίου 1997

²⁵ 2008-2012 και 2013-2017

²⁶ B.C. O'Neill, M. Oppenheimer (2002) *Dangerous Climate Impacts and the Kyoto Protocol*, Science's Compass, vol. 296, σελ. 1971

²⁷ Και στην 11^η Διάσκεψη των συμβαλλομένων μερών του Πρωτοκόλλου του Κιότο

²⁸ A. Robbins (2016) *How to understand the results of the climate change summit: Conference of Parties 21 (COP 21) Paris 2015*, Journal of Public Health Policy, 2016, 37, σελ. 129-132

Η κλιματική αλλαγή και η Πολιτιστική Κληρονομιά

Η απορρύθμιση του οικοσυστήματος του πλανήτη επιδρά καταλυτικά στις τοποθεσίες Παγκόσμιας Κληρονομιάς, πολλές εκ των οποίων κινδυνεύουν να χάσουν τις ιδιότητες που τους προσδίδουν «εξαιρετική οικουμενική αξία». Το ζήτημα της κλιματικής αλλαγής δεν αναφέρεται ρητά στη Σύμβαση του 1972, μη έχοντας αναγνωριστεί επαρκώς οι επιπτώσεις της πάνω στην Παγκόσμια Κληρονομιά. Το παραπάνω τέθηκε από την Επιτροπή στην 29^η Σύνοδο της UNESCO το 2005, έπειτα από αίτημα εκπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών.²⁹ Η Επιτροπή, με την σειρά της επεσήμανε³⁰ ότι οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής θα επηρεάσουν μελλοντικά πολλές τοποθεσίες φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.³¹ Η επαλήθευση αυτού του σεναρίου θέτει σε κίνδυνο την προστασία των φυσικών και των πολιτιστικών μνημείων Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Τα παράκτια οικοσυστήματα που διαβιούν στις πολικές περιοχές οδηγούνται προς εξαφάνιση με το λιώσιμο των πάγων. Η αύξηση της θερμοκρασίας και η όξυνση³² των ωκεανών αποτελούν απειλή για την υδρόβια βιοποικιλότητα αλλοιώνοντας την ιδιαίτερη αξία των φυσικών θέσεων Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Στην επιφάνεια τα πράγματα δεν είναι καλύτερα, λόγω παρατεταμένων ξηρασιών με αποτέλεσμα το ξέσπασμα συχνών και μεγάλων πυρκαγιών, αλλαγών στο βιολογικό κύκλο, εισβολή νέων επιβλαβών ειδών σε διαφορετικά οικοσυστήματα. Στις πολιτιστικές θέσεις, η απειλή από την κλιματική μεταβολή είναι εξίσου σοβαρή. Η διατήρηση αρχαίων μνημείων γίνεται δυσκολότερη από την αύξηση της θερμοκρασίας του εδάφους και της μεταβολής της ατμόσφαιρας, αφού ανεγέρθηκαν στο παρελθόν σε ένα δεδομένο κλίμα. Επισφαλής θεωρείται η ακεραιότητα θέσεων του Καταλόγου Παγκόσμιας Κληρονομιάς που βρίσκονται σε παράκτιες περιοχές από την άνοδο της στάθμης των υδάτων. Η κλιματική μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που θα ενταθεί αφού θα είναι αδύνατη η ανθρώπινη παρουσία σε ένα αφιλόξενο περιβάλλον, διαρρηγνύοντας έτσι τους δεσμούς των κατοίκων με την πολιτιστική τους κληρονομιά.³³ Θεωρείται δεδομένη η υποβάθμιση των χαρακτηριστικών πολλών τοποθεσιών του Καταλόγου Παγκόσμιας

²⁹ Α. Ζερβάκη (2010) *Η έννοια της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας: Η συμβολή της UNESCO*, Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, σελ. 137

³⁰ Decision 29 COM 7B.a

³¹ UNESCO (2008) *Policy Document on the Impacts of Climate Change on World Heritage Properties*, σελ. 2

³² Ο όξυνση δημιουργείται από την απορρόφηση μεγάλων ποσοτήτων διοξειδίου του άνθρακα από ανθρωπογενείς δραστηριότητες.

³³ Α. Ζερβάκη (2010) *Η έννοια της πολιτιστικής...*, ό.π., σελ. 137-140

Κληρονομιάς από τις επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, θέτοντας έτσι σε αμφισβήτηση τη θέση τους σε αυτόν. Σύμφωνα με την Σύμβαση για την Παγκόσμια Κληρονομιά, αν πλέον μια τοποθεσία δεν πληροί τα κριτήρια με τα οποία εντάχθηκε στον Κατάλογο μπορεί να διαγραφεί από αυτόν^{34, 35}.

Η *Ατζέντα 2030 για την Βιώσιμη Ανάπτυξη*³⁶ σε αντίθεση τους *Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας*, θέτει για πρώτη φορά την Παγκόσμια Κληρονομιά στο πλαίσιο της βιώσιμης ανάπτυξης. Απαιτεί την «ενίσχυση των προσπαθειών για την προστασία και τη διαφύλαξη της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς»³⁷, αντικατοπτρίζοντας έτσι στην Σύμβαση για την Παγκόσμια Κληρονομιά, την πρώτη διεθνή σύμβαση που συσχετίζει αυτά τα δύο στοιχεία. Παράλληλα, γίνεται σαφής αναφορά στην «ανάληψη άμεσης δράσης για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής»³⁸, στην «διατήρηση και χρήση με βιώσιμο τρόπο των θαλασσιών πόρων»³⁹ και στην «προστασία και προώθηση με βιώσιμη χρήση των χερσαίων οικοσυστημάτων»⁴⁰. Η *Ατζέντα 2030 για την Βιώσιμη Ανάπτυξη*, μαζί με την ιστορική *Συμφωνία του Παρισιού για την κλιματική αλλαγή*, παρέχουν ένα νέο πλαίσιο προς τις εθνικές κυβερνήσεις ώστε να ανταποκριθούν στην πρόκληση της αντιμετώπισης της κλιματικής απορρύθμισης και να κατευθύνουν τις πολιτικές τους προς την αειφόρο ανάπτυξη, διατηρώντας τους φυσικούς πόρους και την Παγκόσμια Κληρονομιά, με την ελπίδα να μην είναι πλέον αργά για αναστροφή των καταστροφικών επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής.⁴¹

³⁴ Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, παρ. 176 (d)

³⁵ UNESCO (2008) *Climate Change and World Heritage*, World Heritage Reports 22 [A. Colette (ed.)] σελ. 27

³⁶ Υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της 70^{ης} Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ στις 25/9/2015

³⁷ Στόχος 11.4

³⁸ Στόχος 13

³⁹ Στόχος 14

⁴⁰ Στόχος 15

⁴¹ A. Markham, E. Osipova, K. Lafrenz Samuels and A. Caldas (2016) *World Heritage and Tourism in a Changing Climate*. UNEP, Ναϊρόμπι, Kenya and UNESCO, Παρίσι, France, σελ. 16-17

ΜΕΡΟΣ Β

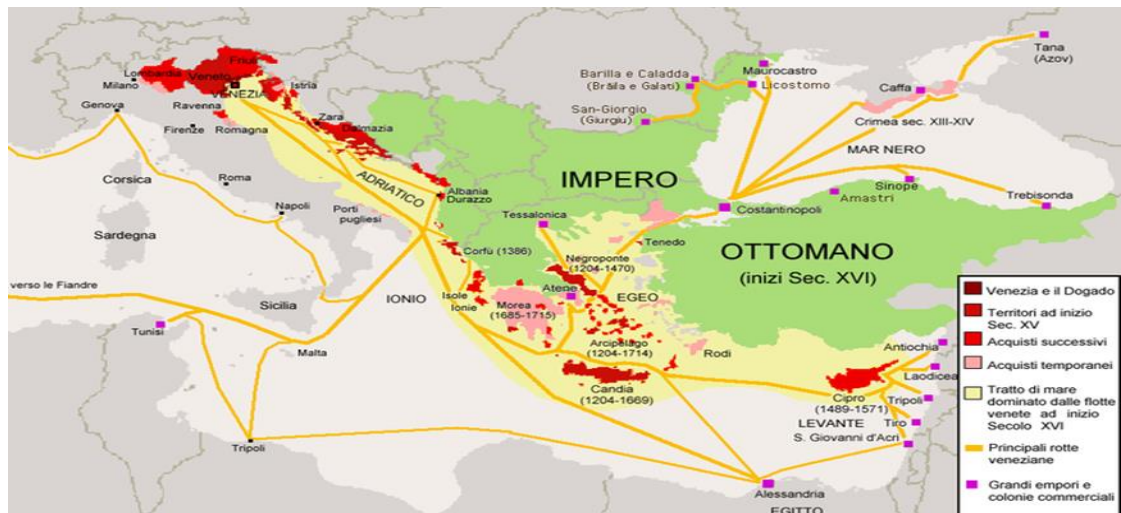
Μια σύντομη ιστορική αναδρομή

Οι πρώτες σημαντικές μετακινήσεις πληθυσμών στην περιοχή της λιμνοθάλασσας της Βενετίας συνέβησαν τον 6^ο και τον 7^ο αιώνα, συνέπεια επιδρομών βαρβαρικών φύλων, αναζητώντας προστασία από την ταραγμένη ζωή της ενδοχώρας. Από εκείνα τα χρόνια έως και σήμερα, η ιστορία της Βενετίας είναι άρρηκτα συνυφασμένη με το φυσικό περιβάλλον της λιμνοθάλασσας που την περιβάλλει. Βρισκόμενη αρχικά, υπό τη δικαιοδοσία της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας έφτασε στις αρχές του 11^{ου} αιώνα με ορόσημο την συμμετοχή της στην Δ΄ Σταυροφορία⁴², υπό την Καθολική Εκκλησία, να αναδειχθεί από μια εμπορική σε μια θαλασσοκράτειρα δύναμη (*Stato da Mar*). Η «Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας⁴³» έφτασε στο απόγειο της ακμής της στα τέλη του 13^{ου} αιώνα κυριαρχώντας στην Μεσόγειο. Από τον 13^ο έως και τον 15^ο αιώνα διεύρυνε την κυριαρχία της και στην ιταλική ενδοχώρα (*Stato di Terra*) ενισχύοντας την οικονομική της θέση, ως μια σημαντική πηγή εφοδιασμού πρώτων υλών για τις ανάγκες της μητρόπολης. Η Βενετία από τον 17^ο αιώνα σταδιακά ξεκίνησε να φθίνει νιώθοντας τον αυξανόμενο εμπορικό ανταγωνισμό από τις ανερχόμενες δυνάμεις, Ολλανδία, Αγγλία και Γαλλία. Οι συνεχείς πολεμικές συγκρούσεις με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, κατέδειξαν την αδυναμία της να πρωταγωνιστήσει στην Μεσόγειο, καλλιεργώντας σε αντιδιαστολή το κίνημα του Διαφωτισμού, το ιδεώδες του εκπολιτισμού, αντιπαραβάλλοντας την πρόοδο με την οπισθοδρόμηση εξ Ανατολών. Αυτό δεν στάθηκε αρκετό ώστε να εξασφαλίσει την ύπαρξη της στο ραγδαίο μεταβαλλόμενο ευρωπαϊκό περιβάλλον μετά την Γαλλική Επανάσταση. Η είσοδος των γαλλικών στρατευμάτων υπό το Ναπολέοντα τον Μάιο του 1797 σήμανε την κατάλυση του βενετικού κράτους και των κτήσεων του.⁴⁴

⁴² 1201-1204, είχε σαν στόχο την κατάληψη της Ιερουσαλήμ, με τους Σταυροφόρους παρεκκλίνοντας αυτού να καταλαμβάνουν την Κωνσταντινούπολη.

⁴³ Serenissima Republica di Venezia (2/3/697-12/5/1797)

⁴⁴ Α. Διαλέτη, Γ. Πλακωτός, Α. Πούπου (2015) *Ιστορία της Βενετίας και της Βενετικής Αυτοκρατορίας, 11^{ος}-18^{ος} αι.*, ηλεκτρ. βιβλίο, Αθήνα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, σελ. 39-70

1.1. Το βενετικό κράτος στη μέγιστη ανάπτυξη του (1470-1540)

Η συγκρότηση της βενετικής «μυθολογίας»

Κτισμένη πάνω στη θάλασσα, στη βόρεια Αδριατική, σε ένα σύμπλεγμα 118 μικρών νησιών περιβαλλόμενων από τη λιμνοθάλασσα (Laguna), η Βενετία αποτελεί μια από τις ιδιαίτερες πόλεις του κόσμου ως «οικο-ιστορικό» σύστημα. Στις δραστικές παρεμβάσεις των κατοίκων της Βενετίας με αποστραγγίσεις και αναχώματα, εκβαθύνσεις, αποξηράνσεις, διάνοιξη καναλιών και κατασκευή γεφυρών αντανακλάται ο θρίαμβος της ανθρώπινης επινοητικότητας επί του ανυπότακτου υγρού στοιχείου της βενετικής λιμνοθάλασσας, καθιστώντας τη Βενετία σύμβολο της ανεξαρτησίας και ισχύος. Η τιθάσευση των φυσικών στοιχείων από τους Βενετούς συνέβαλαν στη συγκρότηση του μύθου για τη δύναμη και το μεγαλείο της πόλης τους. Στοιχεία, όπως η εμπορική ισχύς, η ανεξαρτησία για μια χιλιετία, η ιδεαλιστική πολιτειακή συγκρότηση⁴⁵ που βασιζόνταν στην ελευθερία, στην ευμάρεια, στη σταθερότητα, στη δικαιοσύνη και στο προωθημένο-για την εποχή-θεσμικό πλαίσιο, κυριάρχησαν στο ηγεμονικό αφήγημα που κτίστηκε γύρω από τη Βενετία. Χάρης των παραπάνω, η Βενετία απέκτησε τη φήμη ως τόπου ελεύθερης διακίνησης των ιδεών, ανεκτικότητας και ενσωμάτωσης αποτελώντας πόλο έλξης διανοουμένων και καλλιτεχνών. Η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική της πόλης, περικλείοντας βυζαντινά, γοτθικά, αραβικά και αναγεννησιακά στοιχεία, η εικονογράφηση των δημοσίων κτιρίων, η εικαστική διαμόρφωση του αστικού χώρου (*renovation urbis*) με επίκεντρο

⁴⁵ Επρόκειτο για το ένα πολίτευμα που απείχε τόσο από την τυραννία όσο και από την οχλοκρατία, συνδυάζοντας το δημοκρατικό/ λαϊκό στοιχείο, με τη συμμετοχή όλων των ευγενών στο Μεγάλο Συμβούλιο, την αριστοκρατική διάσταση όπως η Σύγκλητος και το Συμβούλιο των Δέκα και το μοναρχικό στοιχείο, που ενσάρκωνε ο Δόγης (doge στη βενετική διάλεκτο), ισόβιος άρχων, αν και αιρετός.

την πλατεία του Αγίου Μάρκου κατέστησαν την Βενετία την πολιτισμική πρωτεύουσα την Ευρώπης κατά τη μεσαιωνική και πρόιμη νεότερη περίοδο, αντικείμενο θαυμασμού και δέους.⁴⁶

Η εγγραφή της «Βενετίας και της λιμνοθάλασσας» στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς της UNESCO

Η Βενετία και η λιμνοθάλασσα που την περικλείει είναι το αποτέλεσμα μιας δυναμικής διαδικασίας που απεικονίζει την αέναη αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων και του φυσικού περιβάλλοντος. Η μοναδική πολιτιστική κληρονομία που συσσωρεύτηκε ανά τους αιώνες στην περιοχή αυτή, επιβεβαιώνεται από τις τεχνικές και τις δεξιότητες που απαιτήθηκαν από την ανθρώπινη παρέμβαση για την υλοποίηση αυτών των μοναδικών υδραυλικών και αρχιτεκτονικών έργων. Η πόλη της Βενετίας αποτελεί ένα μοναδικό καλλιτεχνικό επίτευγμα με ανυπολόγιστη επιρροή στην ανάπτυξη της αρχιτεκτονικής και των τεχνών.⁴⁷

Σύμφωνα με την *Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Πολιτιστικής και Φυσικής Κληρονομιάς*⁴⁸, η συμπερίληψη ενός πολιτιστικού και φυσικού αγαθού πραγματοποιείται βάσει δέκα κριτηρίων τα οποία αποτυπώνονται στις Κατευθυντήριες Οδηγίες της Επιτροπής και κάθε υποψήφιο προς ένταξη απαιτείται να καλύπτει τουλάχιστον ένα.⁴⁹

Η *Βενετία και η λιμνοθάλασσα* της εγγράφηκε στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς το 1987 πληρώντας τα εξής έξι κριτήρια:

Κριτήριο (i): Αντιπροσώπευση ενός αριστουργήματος του ανθρωπίνου πνεύματος.

Η πόλη της Βενετίας φιλοξενεί το απαύγασμα την Αναγεννησιακής τέχνης, ιδιαίτερα του 15^ο και του 16^ο αιώνα. Παράλληλα, ο ιδιαίτερος τρόπος που έχει δομηθεί, πάνω σε 118 νησίδες, συνθέτει ένα τοπίο απaráμιλλης ομορφιάς. Από τα χρόνια της χρυσής εποχής της Ενετικής Δημοκρατίας υπάρχουν στο έδαφος της μνημεία όπως: ο

⁴⁶ Το ίδιο, σελ. 9-24

⁴⁷ UNESCO, *Venice and its Lagoon*

⁴⁸ Σύμβαση του Παρισιού, 1972

⁴⁹ Α. Ζερβάκη (2010) *Η έννοια της πολιτιστικής...*, ό.π., σελ. 87

ο Καθεδρικός ναός του Αγίου Μάρκου (Basilica di San Marco), το Παλάτι των Δόγηδων (Palazzo Ducale), η Σχολή του Αγίου Μάρκου (Scuola di San Marco), ο εκκλησιαστικός ναός Frari και η Μεγάλη Σχολή του Αγίου Ρόκκου (Frari and Scuola di San Rocco) και η νησίδα San Giorgio Maggiore.

Κριτήριο (ii): Δείγμα μιας συγκεκριμένης περιόδου ή πολιτιστικής περιοχής του κόσμου με αρχιτεκτονική ή τεχνολογική εξέλιξη, μνημειακής τέχνης, πολεοδομίας ή διαμόρφωσης τοπίου.

Αν ονομάσουμε μια πόλη με τόσο καθοριστική επίδραση στην εξέλιξη της αρχιτεκτονικής και της τέχνης και με εμφανή επιρροή στην ανατολική Μεσόγειο, αυτή είναι η Βενετία. Η βενετσιάνικη τεχνοτροπία είναι έντονη, ακόμα και σήμερα, σε τόπους που αποτέλεσαν κτήσεις της Γαληνότητας, όπως οι Δαλματικές ακτές, η Πελοπόννησος, τα Ιόνια νησιά, η Κρήτη και η Κύπρος. Ακόμα και όταν η ισχύς της έφθινε, η επιρροή της παρέμεινε ακέραια μέσω μεγάλων ζωγράφων όπως ο Bellini και ο Giorgione. Ισχυρό αποτύπωμα στην εξέλιξη της ζωγραφικής, όσον αφορά το χώρο, το φως και το χρώμα, άφησαν ζωγράφοι όπως ο Tiziano, ο Tintoretto, ο Veronese και ο Tiepolo.

Κριτήριο (iii): Μαρτυρία μοναδική, ή τουλάχιστον εξαιρετική, μιας πολιτιστικής παράδοσης ενός υφιστάμενου ή εξαφανισμένου πολιτισμού.

Η Βενετία αποτελεί ένα ανοικτό μουσείο που φέρει ατόφια την μαρτυρία της για το ένδοξο παρελθόν τη μέσα από τα χιλιάδες μνημεία της. Ως θαλασσοκράτειρα δύναμη υπήρξε σημαντικός δεσμός ανάμεσα σε Ανατολή και Δύση, ανάμεσα στο Χριστιανισμό και στο Ισλαμικό κόσμο.

Κριτήριο (iv): Εξέχον δείγμα ενός αρχιτεκτονικού ή τεχνολογικού συνόλου ή φυσικού τοπίου με σπουδαίο ρόλο στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ολόκληρη η πόλη της Βενετίας αποτελείται από ένα ενιαίο αρχιτεκτονικό σύνολο που αντανακλά την ένδοξη ιστορία της. Σπουδαία μνημεία, όπως η πλατεία του Αγίου Μάρκου, η Piazzetta⁵⁰, οι έξι συνοικίες της Βενετίας (Sestieri) και το νοσοκομείο Scuole (13^{οο} αιώνα) συνιστούν αντιπροσωπευτικά δείγματα μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής προσαρμοσμένα στο αστικό περιβάλλον της πόλης.

⁵⁰ Ο Καθεδρικός ναός του Αγίου Μάρκου, το Παλάτι των Δόγηδων, η βιβλιοθήκη Marciana, το Μουσείο Correr και το οικοδόμημα Procuratie Vecchie.

Κριτήριο (v): Εξέχον δείγμα παραδοσιακού οικισμού, αντιπροσωπευτικού ενός πολιτισμού ή περισσοτέρων, αλληλεπιδρόμενος με το περιβάλλον, ιδιαίτερα αν υπάρχει κίνδυνος αμετάκλητης αλλαγής και αλλοίωσης.

Η λιμνοθάλασσα της Βενετίας είναι ένα χαρακτηριστικό δείγμα υγροβιότοπου, ανέκαθεν ευάλωτου λόγω φυσικών και κλιματικών αλλαγών, η οποία χρήζει της ίδιας προσοχής με τα οικοδομήματα της πόλης.

Κριτήριο (vi): Εμφανής σύνδεση με γεγονότα, παραδόσεις και πεποιθήσεις, με καλλιτεχνικές ή λογοτεχνικές δημιουργίες που πρεσβεύουν πανανθρώπινες αξίες.

Το σημείο που είναι κτισμένη η Βενετία πιστοποιεί από μόνο του την ανθρώπινη εφευρετικότητα έναντι των στοιχείων της φύσης, σκαρφαλωμένη στα μικροσκοπικά νησιά της δεν έμεινε περικλειστη στη λιμνοθάλασσα, στην Αδριατική και στη Μεσόγειο. Στο πρόσωπο που Βενετού Μάρκο Πόλο (1254-1324) αντικατοπτρίζεται ο ρόλος των Βενετών εμπόρων στην εξερεύνηση του υπόλοιπου κόσμου, πολύ πριν τους Πορτογάλους.⁵¹

Εκτός των παραπάνω, η Βενετία έχει διατηρήσει τον αυθεντικό της χαρακτήρα και την ακεραιότητα της σε υψηλό βαθμό⁵², ικανοποιώντας έτσι τις δύο αυτές προϋποθέσεις οριζόντιου χαρακτήρα.⁵³

Η χωροταξία και η αρχιτεκτονική τεχνοτροπία της πόλης έχει διατηρηθεί αναλλοίωτη από τους μεσαιωνικούς και αναγεννησιακούς χρόνους, εκτός από κάποιες προσθήκες ενίσχυσης του υπεδάφους και χώρων αποκομιδής των απορριμμάτων. Οι τοπικές αρχές τηρούν με ευλάβεια της παραδοσιακές τεχνικές και τα υλικά προς συντήρηση και αποκατάσταση των κτιρίων και των μνημειακών συγκροτημάτων. Υψηλό επίπεδο αυθεντικότητας διατηρούν οι οικισμοί της λιμνοθάλασσας διατηρούμενοι στο ακέραιο, αφήνοντας την ανθρώπινο αποτύπωμα από και αναγνωρίσιμο. Η γεωγραφική θέση της Βενετίας και η ναυτική της ισχύς την κατέστησε επί πολλούς αιώνες απόρθητη, διατηρώντας έτσι την αρχική της ακεραιότητα έως τις μέρες μας. Γεγονός που επιβεβαιώνεται από την διαρκή προσήλωση των Βενετών στις κοινές τους πολιτιστικές αξίες και αρχιτεκτονικές πρακτικές. Τα όρια, η μορφολογία, και η

⁵¹ UNESCO, *Venice and its Lagoon*

⁵² Για τις προϋποθέσεις της αυθεντικότητας και της ακεραιότητας δεν γίνεται καμία αναφορά στο κείμενο της Σύμβασης του 1972. Το περιεχόμενο αυτών διαμορφώθηκε από τις εργασίες της Επιτροπής της Σύμβασης και συμπεριλήφθηκε στις οδηγίες της.

⁵³ Α. Ζερβάκη (2010) *Η έννοια της πολιτιστικής...*, ό.π., σελ. 89

αλληλεξάρτηση της από τη λιμνοθάλασσα, είναι στοιχεία που έχουν παραμείνει ίδια με αυτά που χαρακτήριζαν την πόλη κατά την περίοδο του Μεσαίωνα και της Αναγέννησης. Οι σύγχρονες προκλήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει η Βενετία άπτονται με τους μετασχηματισμούς που απαιτούνται προκειμένου να μην διασαλευτεί η λειτουργικότητα της και κατ' επέκταση η αυθεντικότητά της. Ο διαρκής μειούμενος γηγενής πληθυσμός της πόλης, η υψηλή τουριστική πίεση που δέχεται και η αλλαγή χρήσης των κτιρίων για νέες δραστηριότητες ενδέχεται να θέσουν σε κίνδυνο τη ταυτότητα της Βενετίας, η οποία διατηρείται ακέραια επί αιώνες. Παράλληλα, η πόλη έχει να αντιμετωπίσει τρεις ταυτόχρονες απειλές: τις συχνές πλημμύρες, την καθίζηση και την κλίση του εδάφους.⁵⁴

Η τουριστική «απειλή»

Κάτι που για τις περισσότερες πόλεις της υφελίου θα ήταν ευλογία, για τη Βενετία ο ολοένα και αυξανόμενος αριθμός τουριστών που δέχεται εδώ και πολλά χρόνια τείνει να εξελιχθεί σε απειλή. Παρόλο που οι τουριστικές ροές δεν αποτελούν φυσική καταστροφή, έχουν κινητοποιηθεί οι τοπικές αρχές, η ιταλική κυβέρνηση, η Επιτροπή της UNESCO και οι κάτοικοι, συνειδητοποιώντας άπαντες ότι η άναρχη τουριστική ανάπτυξη έχει αρνητικές συνέπειες στην καθημερινότητα της πόλης. Εγγύηση για τη τουριστική της βιομηχανία, πέραν του κάλλους της πόλης, αποτελεί το διάσημο καρναβάλι της, το εξίσου διάσημο ετήσιο κινηματογραφικό της φεστιβάλ και η Biennale που αποφέρουν κάθε χρόνο έσοδα εκατ. ευρώ και διατηρούν χιλιάδες θέσεις εργασίας. Κάθε χρόνο η Βενετία, η πόλη με τα 150 κανάλια και τις 309 γέφυρες, δέχεται περίπου 22 εκατ. τουρίστες, εκ των οποίων μόνο 4 εκατ. διανυκτερεύουν για παραπάνω από μία μέρα, και μόνο 2 εκατ. επισκέπτονται ένα ή περισσότερα αξιοθέατα, με την πόλη να δύναται να φιλοξενεί κοντά στα 11 εκατ. αριθμός τεράστιος, λαμβάνοντας υπόψη το μέγεθος της εύθραυστης, διαβρωμένης από άλατα, πόλης. Ο μαζικός τουρισμός προκαλεί και αρνητικά αποτελέσματα, όπως ρύπανση, κυκλοφοριακή συμφόρηση, παραγκωνισμό του ντόπιου πληθυσμού⁵⁵ και των μη τουριστικών δραστηριοτήτων. Η εκτοπισμών των βενετσιάνων είναι αποτέλεσμα της έλλειψης στέγης, αφού πολλά σπίτια και διαμερίσματα προορίζονται αποκλειστικά

⁵⁴ UNESCO, *Venice and its Lagoon*

⁵⁵ Ο πληθυσμός του ιστορικού κέντρου της Βενετίας έχει μειωθεί από 175.000 έπειτα τον Β' ΠΠ σε μόλις 55.000 σήμερα, κυρίως τρίτης ηλικίας

για τουριστική χρήση. Ο αριθμός των μικρών ξενοδοχείων bed & breakfast έχει εκτοξευτεί, καθιστώντας σχεδόν αδύνατο την εύρεση κατοικίας προς ενοικίαση. Η διατήρηση της αισθητικής της Βενετίας και η ποιότητα ζωής των κατοίκων επαφίεται στην εκπόνηση ενός βιώσιμου μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης.⁵⁶ Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού, ο συνολικός αριθμός τουριστών θα αυξηθεί από 1 δις σήμερα στο 1,6 δις το 2020, με την Ευρώπη να αποτελεί τον πιο δημοφιλή προορισμό. Είναι προφανές ότι κύματα επισκεπτών από τις χώρες των BRICS⁵⁷ θα κατακλύσουν τα στενά σοκάκια της Βενετίας καθιστώντας τα ανυπόφορα για τους κατοίκους, ακόμα και επικίνδυνα. Έχουν κατατεθεί προτάσεις για περιορισμό στην είσοδο των επισκεπτών με την έκδοση εισιτηρίων ώστε να χρηματοδοτείται η συντήρηση της πόλης. Πέρα από τα νομικά κωλύματα, είναι υπαρκτός ο κίνδυνος να μετατραπεί η Βενετία σε μια Veniceland, ένα θεματικό πάρκο αναψυχής. Σημείο τριβής για τους κατοίκους αποτελούν τα τεράστια κρουαζιερόπλοια που εισέρχονται στη βενετική λιμνοθάλασσα, μέσα του στενού καναλιού Τζουντέκα, τέσσερις και πέντε φορές την ημέρα, τα οποία εμποδίζουν τη θέα, ρυπαίνουν τον αέρα, αποσταθεροποιούν τα θεμέλια των κτηρίων και εκτοπίζουν το νερό από τα κανάλια, γνωστοποιώντας έτσι την παρουσία τους με τον υπόκωφο θόρυβο των μηχανών τους.⁵⁸ Οι κάτοικοι, πολλές φορές, έχουν προβεί σε κινητοποιήσεις απαιτώντας τον ελλιμενισμό των κρουαζιεροπόλων εκτός της λιμνοθάλασσας. Προς το παρόν, δεν έχει βρεθεί κάποια εναλλακτική λύση, με τον δήμο της Βενετίας να σχεδιάζει την διάνοιξη ενός νέου καναλιού για τον σκοπό αυτό. Συμπεριλαμβανομένων των παραπάνω, η Επιτροπή της UNESCO έκρινε ότι με τις υπεράριθμες τουριστικές ροές, την ανεξέλεγκτη είσοδο πλοίων στη λιμνοθάλασσα σε συνδυασμό με τον αριθμό των κατοίκων και την πεπερασμένη χωρητικότητα της πόλης προκαλείται σημαντική ζημιά σε αυτή⁵⁹. Με αποφάσεις της⁶⁰, η Επιτροπή εγκαλούσε τις ιταλικές αρχές να λάβουν μέτρα για τις επιπτώσεις στον οικοδομικό ιστό από τις μετατροπές των κατοικιών για τουριστική ή εμπορική χρήση, να εκπονήσουν σχέδια για έργα υποδομών, συμπεριλαμβανομένου τουριστικού λιμένα, και μελέτης για πιθανές περιβαλλοντολογικές επιπτώσεις που προκαλούνται από σκάφη, κρουαζιεροπόλια

⁵⁶ UNESCO Venice Office (2011) *The future of Venice, Culture and Development in Venice: From Restoration to Revitalization?*, Workshop Report 3, σελ. 11

⁵⁷ Brazil, Russia, India, China, South Africa

⁵⁸ A.S. Cocks (2013) *The coming death of Venice?*, *The New York Review of Books* 60 (11)

⁵⁹ F. Rodriguez (2016) *Venice is fed up with cruise ships and angry protesters are blocking them*, *Forbes*

⁶⁰ Decisions **38 COM 7B.27** και **40 COM 7B.52**

και πετρελαιοφόρα.. Αναμένεται έγκριση από την ιταλική κυβέρνηση ώστε τα μεγάλα κρουαζιερόπλοια να μην διασχίζουν τα κανάλια του Σαν Μάρκο και του Τζουντέκα, αλλά το Βιτόριο Εμανουέλε ΙΙΙ, αυξάνοντας κατά μιάμιση ώρα την είσοδο και την έξοδο από την λιμνοθάλασσα ελλιμενιζόμενα στη Μαργκέρα, μια βιομηχανική περιοχή στα ηπειρωτικά.⁶¹

Η Βενετία και η λιμνοθάλασσα ως ένα ζωντανό εργαστήριο

Ένα από τα πιο μελετημένα οικοσυστήματα στον κόσμο είναι αυτό της Βενετίας και της λιμνοθάλασσας. Η ασυνήθιστα στενή σχέση της πόλης με το φυσικό της περιβάλλον την καθιστούσε ανέκαθεν τρωτή από το υγρό στοιχείο, πάνω στο οποίο είναι χτισμένη. Η Βενετία αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς που απειλείται από το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Ίσως, η πόλη της Βενετίας φανεί πρωτοπόρος, αυτή τη φορά, στην αντιμετώπιση των συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, αυξάνοντας τις πιθανότητες καλύτερης προετοιμασίας, για μια σειρά παράκτιων πόλεων, από τους φυσικούς κινδύνους που ενδεχομένως αντιμετωπίσουν.⁶²

Η άνοδος της θαλάσσιας στάθμης, ως συνέπεια της κλιματικής αλλαγής, σε συνδυασμό με την ανθρώπινη δραστηριότητα, επηρεάζει τις παράκτιες κατοικημένες ζώνες, επιφέροντας πλημμύρες και οικονομικές απώλειες. Ο ρυθμός αύξησης της παγκόσμιας στάθμης της θάλασσας αναμένεται να είναι ταχύτερος τον τρέχοντα αιώνα από ότι τον 20^ο. Η λιμνοθάλασσα της Βενετίας, στο βόρειο άκρο της Αδριατικής θάλασσας, αποτελούσε ανέκαθεν σημείο αλληλεπίδρασης μεταξύ της ανόδου της υδάτινης στάθμης και της καθίζησης του πυθμένα. Συνεπώς, η λιμνοθάλασσα και κατ' επέκταση η πόλη της Βενετίας, εξαρτούν την υπόστασή τους από το επίπεδο της στάθμης των υδάτων, με την πόλη να βρίσκεται κατά μέσο όρο 90 (cm) εκατοστά πάνω από αυτό, με το πιο διάσημο σημείο και παράλληλα το χαμηλότερο σημείο της Βενετίας, την πλατεία του Αγίου Μάρκου να είναι 65 (cm) εκατοστά πάνω από τη στάθμη της θάλασσας. Οι Βενετοί είχαν υιοθετήσει σαν υποκατάστατο μέτρησης της μέσης θαλάσσιας στάθμης τα υπολείμματα των μικροοργανισμών, καφέ-πράσινου χρώματος, πάνω στα εξωτερικά τοίχωματα των

⁶¹Κ. Ξενάκη, Η Γαληνότατη έχει χάσει την ηρεμία της, ΤΑ ΝΕΑ, 24/7/2017

⁶² UNESCO Venice Office, (2011). The future of Venice, *From Global to Regional: Local Sea Level Rise Scenarios*, Workshop Report1, σελ. 7

κτιρίων, τα λεγόμενα Comune Marino. Η διαθέσιμη τεχνολογία επιτρέπει πλέον την παρακολούθηση του επιπέδου της στάθμης της θάλασσας και των μεταβολών του υπεδάφους με συστήματα GPS και SAR^{63, 64}

Η γεωγραφία της βενετικής λιμνοθάλασσας

Η λιμνοθάλασσα της Βενετίας προστατεύεται από την Αδριατική θάλασσα από μεγάλες και μακρόστενες παραλιακές νησίδες (Cavallino, Lido και Pellestrina) που χωρίζονται από τρεις εισόδους (bocche di porto): Lido, Malamocco και Chioggia⁶⁵. Μέσω αυτών, ανανεώνεται το νερό από τον περιοδικό κύκλο της παλίρροιας, γεγονός απαραίτητο για τη διατήρηση του υδατικού ισοζυγίου⁶⁶ της λιμνοθάλασσας⁶⁷. Οι νησίδες μέσα στη λιμνοθάλασσα καταλαμβάνουν έκταση 40 τετραγωνικών χιλιομέτρων (km²), με τα περισσότερα από αυτά να βρίσκονται στο κέντρο της λεκάνης της. Οι νησίδες δημιουργήθηκαν με τους εξής τρόπους: α) από ιζήματα, που διαβρώθηκαν από τον πυθμένα και την ακτογραμμική συσσωρευτήκαν σε σωρούς από χώμα, β) από την καθίζηση στερρών υλικών που μεταφέρθηκαν στην λιμνοθάλασσα από τους παραπόταμους της περιοχής σε σημεία όπου η ανανέωση του νερού ήταν βραδεία και γ) με έναν συνδυασμό των παραπάνω. Επίσης, η ανθρώπινη παρέμβαση διεύρυνε και ενοποίησε ή και δημιούργησε νέες νησίδες⁶⁸ εντός της λιμνοθάλασσας.

⁶³ Global Positioning System, Synthetic Aperture Radar

⁶⁴ L. Carbognin, P. Teatini, A. Tomasin, L. Tosi (2010) *Global change and relative sea level rise at Venice: What impact in term of flooding*, Clim Dyn, 35, σελ. 1039-1040

⁶⁵ O. Ravera (2000) *The Lagoon of Venice: the result of both natural factors and human influence*, CNR-Istituto Italiano di Idrobiologia, J. Limnol., 59 (1), σελ. 19

⁶⁶ Η μεταβολή του όγκου του νερού εξαρτάται από την βροχόπτωση, την εξάτμιση, την ποσότητα των γλυκών νερών που εισρέουν, την ποσότητα των υπόγειων νερών μέσω της διαπερατότητας του πυθμένα και από νερό που εισέρχεται και εξέρχεται από τις εισόδους.

⁶⁷ Γ. Ρογδάκης, Γ. Κατσέλης, (2010) *Διαχείριση λιμνοθαλασσών & υγροβιότοπων*, ΤΕΙ Μεσολογίου, Τμήμα Υδατοκαλλιεργειών και Αλιευτικής Διαχείρισης, σελ. 40-41

⁶⁸ Το νησί Santa Sessola (16 εκτάρια) το 1870 και το νησί Tronchetto (18 εκτάρια) το 1960.

1.2. Η βενετική λιμνοθάλασσα

Η Βενετία βυθίζεται

Ως αποτέλεσμα της καθίζησης, οι αδριατικές ακτές βυθίζονται αργά, αλλά σταθερά. Η τεκτονική πλάκα της Αδριατικής, όπου βρίσκεται η Βενετία, βυθίζεται κάτω από τα Απέννινα Όρη, προκαλώντας την σταδιακή υποχώρηση της πόλης. Επιπροσθέτως, τα φορτία των στερεών υλικών από τους ποταμούς που εισρέουν στην Αδριατική κατακάθονται κατά μήκος των ακτών και αντισταθμίζοντας έτσι την παράλληλη καθίζηση στον πυθμένα. Αντίθετα, η εκτροπή των παραποτάμων⁶⁹ εκτός της λιμνοθάλασσας έχει ως συνέπεια το φαινόμενο της καθίζησης να μην αντισταθμίζεται από την συσσώρευση ιζημάτων.⁷⁰ Κατά τον 20^ο αιώνα, η λιμνοθάλασσα βυθιζόταν σωρευτικά 120 χιλιοστά λόγω της φυσικής διαδικασίας (καθίζηση και αύξηση της στάθμης της θάλασσας) και της ανθρώπινης δραστηριότητας (άντληση υπογείων υδάτων για βιομηχανικούς και αγροτικούς σκοπούς, η οποία πλέον έχει τερματιστεί).⁷¹ Σύμφωνα με επιστημονικές έρευνες που διήρκησαν μια δεκαετία (2000-2010), το υπέδαφος της Βενετίας υποχωρεί 1 με 2 χιλιοστά το χρόνο, αριθμός φαινομενικά ανεπαίσθητος αλλά σημαντικός. Οι ίδιες έρευνες έδειξαν ότι η ολόκληρη η περιοχή κλίνει προς τα ανατολικά, συγκεκριμένα 1 ή 2 χιλιοστά κάθε χρόνο,

⁶⁹ Το 1324, οι Βενετοί έκτρεψαν τους παραπόταμους, ώστε να μην βυθιστεί η πόλη μέσα στη λάσπη.

⁷⁰ O. Ravera (2000) *The Lagoon of Venice: the result of...*, σελ. 20-21

⁷¹ UNESCO Venice Office, *The future of Venice, From Global to Regional: Local Sea Level Rise Scenarios*, Workshop Report 1, ό.π., σελ. 14

δηλαδή το δυτικό κομμάτι-όπου βρίσκεται η πόλη της Βενετίας- είναι υψηλότερο από το ανατολικό.⁷²

Η εμπλοκή της UNESCO στην Βενετία

Τους τελευταίους πέντε αιώνες η στάθμη της θάλασσας αυξάνεται με αργό αλλά σταθερό ρυθμό και σε συνδυασμό με την καθίζηση του πυθμένα, αποτελεί μια πηγή μόνιμου κινδύνου για την Βενετία, η οποία πλημμυρίζει με αυξημένη συχνότητα.⁷³

Ήδη από τον 18^ο αιώνα οι Βενετοί είχαν κτίσει κυματοθραύστες στις εισόδους της λιμνοθάλασσας. Την δεκαετία του '20, η ανάπτυξη μιας βιομηχανικής ζώνης την ενδοχώρα, προσέφερε μεν ευκαιρίες για εργασία, θεωρήθηκε δε υπεύθυνη για τη μόλυνση του υδροφόρου ορίζοντα. Τις δεκαετίες του '80 και του '90, η μέση τιμή της στάθμης της θάλασσας ήταν σχεδόν 23 εκατοστά πάνω την κατώτατη ρηχία. Πρόσφατες μετρήσεις ανεβάζουν το όριο αυτό στα 30 εκατοστά. Μια άνοδος της στάθμης της θάλασσας στα 80 εκατοστά θα φέρει τη μέση στάθμη νερού μέσα στη λιμνοθάλασσα στα 110 εκατοστά. Σε αυτό το ενδεχόμενο, η Βενετία θα πλημμυρίζει δυο φορές ημερησίως λόγω της παλιρροιακής ταλάντωσης.⁷⁴

Η μοίρα της Βενετίας είναι απόλυτα συνυφασμένη με το νερό που την περιβάλλει, το οποίο πλέον την απειλεί. Στις 4 Νοεμβρίου του 1966, πλημμύρες έπληξαν στις πόλεις της Βενετίας και της Φλωρεντίας⁷⁵. Στην Βενετία, η πλημμύρα ήταν η πιο σφοδρή κρατώντας για 22 ολόκληρες ώρες, το *acqua alta*⁷⁶, η πιο σφοδρή που έχει καταγραφεί, με την στάθμη της θάλασσας να ανεβαίνει στα 1,94 μέτρα με αποτέλεσμα να πλημμυρίσει το 80% της πόλης.⁷⁷ Παραδόξως, παρόλο που η πλημμύρα στη Φλωρεντία ήταν καταστροφικότερη, οι ζημιές που είχαν υποστεί στη Βενετία διάφορα έργα τέχνης και κτίσματα από το νερό και την παραμέληση έστρεψαν την προσοχή σε αυτήν.⁷⁸ Η πλατεία του Αγίου Μάρκου πλημμύρησε 101

⁷² Y. Bock, S. Wdowinski, A. Ferretti, F. Novali, A. Fugamalli (2012) *Recent subsidence of the Venice Lagoon from continuous GPS and InSAR*, *G³*, Vol. 13, Issue 3, σελ. 3-12

⁷³ O. Ravera (2000) *The Lagoon of Venice: the result of...*, ό.π., σελ. 20-21

⁷⁴ UNESCO Venice Office, *The future of Venice*, Workshop Report 1, *From Global to...*, ό.π., σελ. 14

⁷⁵ Στη Φλωρεντία πλημμύρησε ο ποταμός Αρνος

⁷⁶ Ένας συνδυασμός παλίρροιας, βροχής και ισχυρών ανέμων που εμποδίζουν το νερό να εκρεύσει εκτός της λιμνοθάλασσας

⁷⁷ L. Bertotti, J.R. Bidlot, R. Buizza, L. Cavaleri (2011) *Deterministic and ensemble-based prediction of Adriatic Sea sirocco storms leading to 'acqua alta' in Venice*. *Q. J. R. Meteorol. Soc.*, σελ. 1449

⁷⁸ D. Standish (2012) *Venice in Environmental Peril? : Myth and Reality*, University Press of America, σελ. 262

φορές στο 1996 και 76 φορές το 1997. Το 2000, στις 6 Νοεμβρίου, το 93% της έκτασης της Βενετίας καλύφθηκε από νερό. Περιστατικά, όπου οι τουρίστες μετακινούνται πάνω σε υπερυψωμένες πλατφόρμες (*passarelle*) όταν πλημμυρίζουν οι πεζόδρομοι και τα πλοiάρια δεν μπορούν να πλεύσουν στα κανάλια μη χωρώντας να περάσουν κάτω από τις γέφυρες, εμφανίζονται όλο και πιο συχνά. Πολλοί επιστήμονες αποδίδουν στην κλιματική αλλαγή την παγκόσμια αύξηση της στάθμης της θάλασσας, όπου στην Βενετία έχει σαν αποτέλεσμα συχνότερες και σφοδρότερες πλημμύρες. Οι πλημμύρες, δεν είναι απλά ενοχλητικές για τους κατοίκους και τους τουρίστες αλλά και καταστρεπτικές για την ίδια την πόλη της Βενετίας. Το αλατούχο νερό της Αδριατικής απορροφάται από τα μαλακά τούβλα πάνω από τα θεμέλια της πόλης, ανεβαίνοντας ψηλότερα στους εσωτερικούς τοίχους, καταστρέφοντας τοιχογραφίες και κειμήλια ανυπολόγιστης καλλιτεχνικής αξίας, διαβρώνοντας τα και καθιστώντας την συντήρηση τους εξαιρετικά δαπανηρή.⁷⁹ Ακόμα, θα πληγεί η ελκυστικότητα της Βενετίας σαν τουριστικός προορισμός, με προβλέψεις να κάνουν λόγο για μείωση της τάξης του 19% των επισκεπτών, αν και η πολιτιστική και καλλιτεχνική αξία της πόλης ενδέχεται να μετριάσει αυτό το δυσοίωνα σενάριο.⁸⁰

Οι μεγάλες πλημμύρες του 1966 ήταν η αιτία της πρώτης εμπλοκής της UNESCO στην Βενετία. Η έλλειψη προστατευτικών υποδομών σε δύο πόλεις-σύμβολα των τεχνών και του πολιτισμού ανάγκασε την ιταλική κυβέρνηση να στραφεί στην UNESCO προς βοήθεια, η οποία κατέληξε στη *Διεθνή Εκστρατεία Διάσωσης της Βενετίας*, η οποία διήρκεσε έως το 1992. Σε πρώτο στάδιο η εκστρατεία αφορούσε τη διασφάλιση του ιστορικού κέντρου και της πολιτιστικής κληρονομιάς της πόλης, με χρηματοδότηση και βοήθεια από πολλές επιτροπές που δημιουργήθηκαν σε όλο τον κόσμο. Το ολοκληρωμένο αυτό σχέδιο πήρε νομική υπόσταση με την υιοθέτηση το 1973 του *Ειδικού Νόμου για την Βενετία* αναγνωρίζοντας τη διαφύλαξη της πόλης ως εθνική προτεραιότητα.⁸¹ Για το συντονισμό της εκστρατείας, η UNESCO άνοιξε γραφείο στην Βενετία, το οποίο επεκτάθηκε αποτελώντας το Περιφερειακό Γραφείο για την Επιστήμη και τον Πολιτισμό στην Ευρώπη.⁸² Το δεύτερο στάδιο της εκστρατείας αφορούσε τη συντήρηση των μνημείων της πόλης με την αρωγή της

⁷⁹ J. Keahey (2002) *Saving Venice from the sea*, NOVA

⁸⁰ UNESCO Venice Office, *The future of Venice, Workshop Report 1, From Global to...*, ό.π., σελ. 15

⁸¹ UNESCO (1993) *International Campaign for the Safeguarding of Venice, Review of Results (1966-1992)* 1992), [R. Cuviller, E. Thompson, (ed.)], σελ. 1

⁸² UNESCO Office in Venice (2016) *Unesco joins Venice in its remembrance of the great flood of 1966, the Aqua Granda*

UNESCO και στην εξεύρεση λύσεων με βάση τον *Ειδικό Νόμο για την Βενετία* για το ύψος της θαλάσσιας στάθμης και της μόλυνσης της λιμνοθάλασσας. Η διεθνής αυτή συνεργασία για τη Βενετία αποτέλεσε τον καταλύτη για την κατανόηση της αλληλεπίδρασης όλων των εμπλεκόμενων μερών που έπρεπε να οργανωθούν πάνω σε ένα συγκεκριμένο έργο.⁸³ Για μια δεκαετία (1990-2000) είχε συγκροτηθεί το *Σύστημα της λιμνοθάλασσας της Βενετίας*, χρηματοδοτούμενο από το ιταλικό κράτος για τη βελτίωση και αποκατάσταση των εσωτερικών καναλιών της πόλης. Ο δήμος σε συνεργασία με την γραφείο της UNESCO στη Βενετία ξεκίνησε μια δημόσια διαβούλευση για την ανάπτυξη ενός σχεδίου προστασίας και διαχείρισης της πόλης που οδήγησε στο *Σχέδιο Διαχείρισης 2012-2018*.⁸⁴ Το σχέδιο αυτό καταρτίστηκε για την επίτευξη δώδεκα στόχων μέσω τεσσάρων δράσεων που αφορούν την προστασία των οικισμών της πόλης, την προσέλκυση μονίμων κατοίκων, τον έλεγχο των τουριστικών ροών, τη βελτίωση των μεταφορών και σαν επιστέγασμα τη συνειδητοποίηση της εξαιρετικής οικουμενικής αξίας και του πολιτιστικού φορτίου που φέρει η Βενετία από όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, κατοίκους και επισκέπτες.⁸⁵

Στη δημόσια συζήτηση, υπάρχουν και οι αντίθετες απόψεις σχετικά με το πρόβλημα επιβίωσης που αντιμετωπίζει η Βενετία. Υποστηρίζεται, πως οι συχνές πλημμύρες ανέκαθεν συνέβαιναν στη πόλη και δεν θα έπρεπε να αποτελούν λόγο ιδιαίτερης ανησυχίας. Με αφορμή το μεγάλο *acqua alta* του 1966, κατασκευάστηκε η αντίληψη ότι η Βενετία βρίσκεται σε κίνδυνο από την UNESCO, τις ιταλικές κυβερνήσεις και από κινήσεις πολιτών, με σκοπό να πειστεί η κοινή γνώμη ότι η πόλη αποτελεί μια μοναδική περίπτωση που χρήζει ειδικής προσοχής. Ιδιαίτερα, η UNESCO έχει κατηγορηθεί πως αναδεικνύει υπερβολικά την περίπτωση της Βενετίας, ώστε να αναβαθμιστεί ο ρόλος της. Η κατασκευασμένη θεώρηση μιας επικείμενης και ίσως μη αναστρέψιμης καταστροφής, έχει πολιτικοποιήσει εντόνως τις προτεινόμενες λύσεις για την διάσωση της πόλης, ιδιαίτερα με την κατασκευή του κινητού φράγματος στις τρεις εισόδους της βενετικής λιμνοθάλασσας. Αντιπαρατίθεται η παρελθούσα τιθάσευση των φυσικών στοιχείων από γενιές και γενιές Βενετών, διαθέτοντας υποδεέστερη τεχνογνωσία, με την τωρινή εμπέδωση μιας φοβικής πόλης που

⁸³ UNESCO (1993) *International Campaign for the...*, ό.π., σελ. 1, παρ. 15

⁸⁴ UNESCO Office in Venice (2016) *Unesco joins Venice...*

⁸⁵ City of Venice, World Heritage Office, *Management Plan 2012-2018*

απειλείται με εξαφάνιση λόγω της ανόδου της θαλάσσιας στάθμης, τη βύθιση και στις επιπτώσεις των τουριστικών ροών.⁸⁶

To MOSE Project

Η μεγαλύτερη αλλαγή που έχει συμβεί τα τελευταία χρόνια στη Βενετία, είναι η εγκατάσταση στις εισόδους της λιμνοθάλασσας, του μεγαλύτερου και πιο ακριβού⁸⁷ αντιπλημμυρικού συστήματος κινητών φραγμάτων που έχει κατασκευαστεί, το MOSE⁸⁸ (Modulo Sperimentale Elettromeccanico), ώστε να προστατευτεί η πόλη από το acqua alta. Η κατασκευή αποτελείται από 78 μικρά φράγματα-πόρτες, πλάτους 20 μέτρων το καθένα, τοποθετημένα στις εισόδους της λιμνοθάλασσας. Τα φράγματα θα παραμένουν βυθισμένα στον πυθμένα και θα αναδύονται σχηματίζοντας ένα κυματοθραυστικό τοίχος σε περίπτωση ακραίων καιρικών φαινομένων ή ανόδου της υδάτινης στάθμης με την παλίρροια, περιορίζοντας τα εκτός της λιμνοθάλασσας. Το εκτιμώμενο κλείσιμο των εισόδων θα κυμαίνεται μεταξύ 4 και 5 ωρών⁸⁹. Παρόλα τα μοντέλα προσομοίωσης πάνω στα οποία έχει βασιστεί η κατασκευή του MOSE, είναι εξαιρετικά πολύπλοκο να προβλεφθούν μακροπρόθεσμα οι επιπτώσεις της παγκόσμιας αύξησης του στάθμης της θάλασσας σε τοπικό επίπεδο που αφορά άμεσα την Βενετία.⁹⁰ Επιπροσθέτως, το MOSE είχε να ξεπεράσει περιβαλλοντολογικές αντιρρήσεις που κατέληξαν σε πολυετείς δικαστικές διαμάχες για την κατασκευή του. Κόμματα και οικολογικές οργανώσεις⁹¹ υποστηρίζουν ότι το MOSE θα επηρεάσει το ήδη λεπτό οικοσύστημα της λιμνοθάλασσας. Με την άνοδο των φραγμάτων, η ροή θα διακόπτεται, επηρεάζοντας την ποιότητα και τη θερμοκρασία του νερού. Με κλειστά τα φράγματα η λιμνοθάλασσα δεν θα μπορεί να καθαριστεί από τα λύματα των καναλιών, αφού η Βενετία δεν διαθέτει ένα επαρκές σύστημα αποχέτευσης. Τα παραπάνω προβλήματα θα επιδεινωθούν, μιας και η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα επιτάσσει τα φράγματα να χρησιμοποιούνται συχνότερα.⁹² Η

⁸⁶ D. Standish (2012) *Venice in Environmental...*, ό.π., σελ. 1-2

⁸⁷ Το κόστος κατασκευής ανήλθε στα 5,49 δις, μεγαλύτερο κατά 1,3 δις από τον προϋπολογισμό.

⁸⁸ Το όνομα είναι εμπνευσμένο από το χαρακτήρα της Βίβλου, Μωυσή, όπου σύμφωνα με την αφήγηση χώρισε την Ερυθρά Θάλασσα κατά την Έξοδο των Ισραηλιτών από την Αίγυπτο.

⁸⁹ D. Standish (2012) *Venice in Environmental...*, ό.π., σελ. 17-18

⁹⁰ F. Fontini, G. Umgiesser, L. Vergano (2010) *The role of ambiguity in the evaluation of the net benefits of the MOSE system in the Venice Lagoon*, *Ecologic Economics*, Vol. 69, Issue 10, σελ. 1964-1965

⁹¹ Το Green Party της Ιταλίας, το Italia Nostra και το WWF

⁹² A. Laskowski (2014) *Lessons from Venice*, BU Today

κατασκευή του MOSE ξεκίνησε το 2003 και ως το 2013 έχει ολοκληρωθεί το 85% του έργου και αναμένεται να παραδοθεί προς λειτουργία μέσα στο 2018.

Η Βενετία στον κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο;

Στην 41^η Σύνοδο της UNESCO⁹³, αποφασίστηκε⁹⁴ από την Επιτροπή να αναβληθεί η απόφαση για την συμπερίληψη της *Βενετίας και της λιμνοθάλασσας της* στον Κατάλογο Παγκόσμια Κληρονομιά σε Κίνδυνο, μέχρι να έχει υποβληθεί, την 1 Δεκεμβρίου 2018, μια λεπτομερής έκθεση σχετικά με την κατάσταση που βρίσκεται το μνημείο και την πρόοδο που έχει επιτευχθεί προς διατήρηση του. Η εξέταση των προαπαιτούμενων θα εξεταστεί στην 43^η Σύνοδο, το 2019, ώστε αν δεν έχουν εφαρμοστεί επαρκώς, η πόλη της Βενετίας θα εγγραφεί στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο. Αποτελεί παραδοξότητα ή σημάδι απόγνωσης ότι πολλοί κάτοικοι ελπίζουν ότι η UNESCO θα πραγματοποιήσει την «απειλή» της και να συμπεριλάβει τη Βενετία στον υποκατάλογο της επαιλούμενης Παγκόσμιας Κληρονομιάς, αφού νιώθουν ότι η πόλη έχει φτάσει οριακό σημείο από τη συνεχή υποβάθμιση της ποιότητας ζωής τους.⁹⁵

Το 2015, ειδικοί επιστήμονες εντεταλμένοι από το Διεθνές Συμβούλιο Μνημείων και Τοποθεσιών (ICOMOS)⁹⁶, συνέταξαν μια αναφορά σχετικά την κατάσταση στην οποία βρίσκεται η Βενετία. Η δημοτική αρχή απέτρεψε την αποστολή του ICOMOS να συναντήσει εκπροσώπους των κοινωνικών φορέων, οι οποίοι είναι ιδιαίτερα δραστήριοι σχετικά με τα ζητήματα που άπτονται της καθημερινότητας, όπως η κίνηση των κρουαζιερόπλοιων, ο ανεξέλεγκτος τουρισμός και ο εκτοπισμός των γηγενών κατοίκων της πόλης. Τα συμπεράσματα της αναφοράς για την Βενετία συζητήθηκαν στην 40^η Σύνοδο της UNESCO, το 2016, επιβεβαιώνοντας ότι το μνημείο απειλείται και χρήζει άμεσων μέτρων για την προστασία του και προειδοποιώντας ευθέως τις ιταλικές αρχές, ότι η Βενετία θα συμπεριληφθεί στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο, μαζί με μνημεία όπως η αρχαία πόλη του Χαλεπιού και η Παλμύρα, όπου καταστράφηκαν από τον εμφύλιο πόλεμο

⁹³ Κρακοβία, 2-12/7/2017

⁹⁴ Draft Decision: **41 COM 7B.48**

⁹⁵ Κ. Ξενάκη, *Η Γαληνότατη έχει χάσει...*

⁹⁶ Το συμβουλευτικό όργανο της Επιτροπής της UNESCO (Σύμβαση 1972). Σήμερα αποτελεί τον επίσημο τεχνικό σύμβουλο της UNESCO.

της Συρίας.⁹⁷ Στις αρχές του 2017, συναντήθηκαν στο Παρίσι ο δήμαρχος της Βενετίας Luigi Brugnaro με την Γενική Διευθύντρια της UNESCO Irina Bokova, παρουσία εκπροσώπων την ιταλικής κυβέρνησης για να συζητήσουν τα μακροπρόθεσμα μέτρα που έχουν λάβει οι ιταλικές αρχές και ο δήμος της Βενετίας. Υιοθετήθηκε το νέο *Σύμφωνο για την Βενετία*, το οποίο περιλαμβάνει επενδύσεις ύψους 457 εκατ. ευρώ, σε διάστημα τεσσάρων ετών, για τη διατήρηση της πόλης και της λιμνοθάλασσας. Επιπλέον, το ιταλικό υπουργείο Τουρισμού έθεσε στο πλαίσιο του *Εθνικού Στρατηγικού Σχεδίου για την Ανάπτυξη του Τουρισμού*, μια εξειδικευμένη δράση για την παρακολούθηση και την διαχείριση των τουριστικών ροών στην Βενετία.⁹⁸

Το ζήτημα της ένταξης ή μη της Βενετίας σε αυτόν τον κατάλογο αναβάλλεται σε κάθε ετήσια Σύνοδο της UNESCO⁹⁹, στην οποία έχει τεθεί, με την Ιταλία να λαμβάνει κάθε φορά περίπου τις ίδιες συστάσεις και προειδοποιήσεις για την κατάσταση του μνημείου. Ο κύριος λόγος για τον οποίο η Βενετία δεν έχει κηρυχθεί μνημείο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο είναι ότι η UNESCO, είναι ένας οργανισμός ιδιαίτερα πολιτικοποιημένος, όπου οι αποφάσεις λαμβάνονται περισσότερο με πολιτικά κριτήρια παρά με επιστημονικά συμπεράσματα. Ο οργανισμός της UNESCO κυριαρχείται από διπλωμάτες παρά από εξειδικευμένους επιστήμονες, συνεπώς επικρατεί η πολιτική επιρροή και τα εθνικά στρατηγικά συμφέροντα των ισχυρότερων χωρών.¹⁰⁰ Η Ιταλία είναι μια από αυτές, διαθέτοντας στο έδαφος της, τα περισσότερα (53) μνημεία Παγκόσμιας Κληρονομιάς από κάθε άλλη χώρα. Η συμπερίληψη της Βενετίας στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς σε Κίνδυνο, θα αποτελούσε δυσφήμιση για την Ιταλία, μια χώρα η οποία παραδοσιακά εργαλειοποιεί τα πολιτιστικά αγαθά της και την τεχνογνωσία για την διατήρηση τους ως μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής. Το παραπάνω σενάριο θα καθιστούσε στενότερη, αλλά και ανεπιθύμητη, την επίβλεψη της Βενετίας από την UNESCO¹⁰¹. Η προσθήκη της Βενετίας στον κατάλογο των μνημείων που απειλούνται, στον οποίο πλειοψηφούν τοποθεσίες σε αναπτυσσόμενες χώρες και σε χώρες με συγκρούσεις, θα έπληττε την εικόνα της πόλης, κατ' επέκταση της χώρας

⁹⁷ A. Somers Cocks (2016) *How Italy stopped Venice being put on Unesco's Heritage In Danger List*, The Art Newspaper

⁹⁸ UNESCO (2017) *UNESCO Director-General receives the Mayor of Venice*, Media Services

⁹⁹ Από το 2014 και εντεύθεν

¹⁰⁰ E. Bertacchini, C. Liuzza, L. Meskill, D. Saccone (2016) *The Politicization of UNESCO World Heritage Decision making*, Public Choice, 167, σελ. 96

¹⁰¹ A.S. Cocks (2016) *How Italy stopped...*

και δυνητικά θα μπορούσε να βλάψει την επικερδή τουριστική της βιομηχανία. Πολλοί Ιταλοί αξιωματούχοι βρίσκονται σε υψηλά ιεραρχικά κλιμάκια του οργανισμού, επηρεάζοντας αποφάσεις και εφαρμοζόμενες πολιτικές. Παράλληλα, η Ιταλία έχει καλλιεργήσει την εικόνα της παγκοσμίως ως προστάτιδα της τέχνης και του πολιτισμού. Χαρακτηριστικά, το 2016, η Ιταλία σύναψε συμφωνία με την UNESCO για την σύσταση μιας ομάδας αρχαιολόγων για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς από φυσικές καταστροφές και τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως το ISIS, υπογραμμίζοντας έτσι την αφοσίωση της χώρας στην διαφύλαξη των πολιτιστικών αγαθών.¹⁰²

Καταληκτικές Παρατηρήσεις

Από την εποχή που ο άνθρωπος πάτησε στη Γη προσπαθεί να προσαρμοστεί στο φυσικό περιβάλλον και να το δαμάσει, αλλά όπως έχει επανειλημμένα αποδειχθεί η δύναμη της φύσης μπορεί να αποδειχθεί εξαιρετικά επικίνδυνη. Εξ αιτίας της ανεξέλεγκτης ανθρώπινης δραστηριότητας η κλιματική αλλαγή είναι ένα γεγονός με τις επιπτώσεις του οποίου καλείται να ανταπεξέλθει όλος ο πλανήτης. Καταστροφές από φυσικά φαινόμενα υπήρχαν, υπάρχουν και θα υπάρχουν. Το ζήτημα τίθεται πόσο έχει επηρεάσει η κλιματική αλλαγή τη συχνότητα και την ένταση κάποιων φυσικών φαινομένων που προκαλούν καταστροφές. Παράλληλα, γεννάται το ηθικό ζήτημα για την ανισοκατανομή των καταστροφικών συνεπειών της κλιματικής αλλαγής, αφού μικρές χώρες, κυρίως νησιωτικές, επιβαρύνονται δυσανάλογα σε σύγκριση με ελάχιστες εκπομπές ρύπων που εκλύουν. Δέκτες των φυσικών καταστροφών είναι οι τοποθεσίες πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, γεγονός ολοένα και πιο εμφανές, ιδιαίτερα στις κοινότητες που ζουν μέσα σε αυτές. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί η Βενετία και η λιμνοθάλασσα, όπου η άνοδος της στάθμης της θάλασσας παράλληλα με την καθίζηση του εδάφους και με την ανεξέλεγκτη τουριστική ανάπτυξη θέτουν σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα της πόλης και υπό αμφισβήτηση την θέση της ως τοποθεσία στον Κατάλογο Παγκόσμιας Κληρονομιάς. Παρά τις συνεχόμενες προειδοποιήσεις από την Επιτροπή της UNESCO, θεωρείται δύσκολο να παρθεί η απόφαση να συμπεριληφθεί η Βενετία στον Κατάλογο Παγκόσμιας σε Κίνδυνο. Μια τέτοια επιλογή θα καταρράκωνε το πολιτιστικό εκτόπισμα της Ιταλίας, μιας χώρας που

¹⁰² C. Livesay (2016) *As Tourists Crowd Out Locals, Venice Faces 'Endangered'*, Parallels

φιλοξενεί στο έδαφος της, την σημαντικότερη, ίσως, καλλιτεχνική παραγωγή της Αναγέννησης και κατ' επέκταση όλων των εποχών. Η Ιταλία διαθέτει ένα από τα κορυφαία τουριστικά προϊόντα στην υφήλιο συνεισφέροντας τεράστια πόσα στο Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν της και ασφαλώς μια τέτοια υποβάθμιση θα ήταν ένα τεράστιο πλήγμα στα έσοδα της. Τροχοπέδη στην κωλυσιεργία των όποιων πρωτοβουλιών για την προστασία της Βενετίας από τα μεταπολεμικά χρόνια, αποτελεί η συνεχής πολιτική και κυβερνητική αστάθεια που επικρατεί στην Ιταλία, με πολύ συχνές εκλογικές αναμετρήσεις¹⁰³. Ένα επιπλέον πρόβλημα που έχει προστεθεί τα τελευταία χρόνια είναι η οικονομική κρίση που μαστίζει την νότια Ευρώπη, με αποτέλεσμα η πολιτιστική κληρονομιά να έχει περάσει, δυστυχώς, σε δεύτερη μοίρα. Το ενδεχόμενο μιας μελλοντικής καταχώρησης της Βενετίας στον υποκατάλογο επειλούμενης κληρονομιάς της UNESCO, με βάση επιστημονικά κριτήρια, δεν θα αποτελούσε μια τιμωρητική απόφαση εκ μέρους της Επιτροπής αλλά ένα πέπλο προστασίας από μια αργή και επώδυνη φυσική καταστροφή που συντελείται εδώ και πολλές δεκαετίες.

¹⁰³ Τα τελευταία 67 χρόνια σχηματίστηκαν 62 κυβερνήσεις.

Βιβλιογραφία

Διεθνείς Συμβάσεις

United Nations (1992) *United Nations Framework Convention for Climate Change*, http://unfccc.int/files/essential_background/background_publications_htmlpdf/application/pdf/conveng.pdf (accessed 23 September 2017-πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2017)

United Nations (1997) *Kyoto Protocol to the United Nations Framework Convention on Climate Change*, <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf> (accessed 23 September 2017-πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2017)

United Nations (2015) *Paris Agreement on climate change*, <http://unfccc.int/resource/docs/2015/cop21/eng/10a01.pdf> (accessed 23 September 2017-πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2017)

UNSIDR (2015) *Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030*, Sendai, http://www.unisdr.org/files/43291_sendaiframeworkfordrren.pdf, (accessed 23 September 2017-πρόσβαση 23 Σεπτεμβρίου 2017)

Βιβλία

Ελληνόγλωσσα

Ζερβάκη, Α. (2010) *Η έννοια της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της ανθρωπότητας: Η συμβολή της UNESCO*, Αθήνα-Κομοτηνή: εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα.

Ξενόγλωσσα

Standish, D. (2012) *Venice in Environmental Peril? : Myth and Reality*, University Press of America

Άρθρα και Μελέτες

Ελληνόγλωσσα

Ρογδάκης, Γ. και Κατσέλης, Γ. (2010) *Διαχείριση λιμνοθαλασσών & υγροβιότοπων*, ΤΕΙ Μεσολογγίου, Τμήμα Υδατοκαλλιεργειών και Αλιευτικής Διαχείρισης

Ξενάκη, Κ., *Η Γαληνοτάτη έχει χάσει την ηρεμία της*, ΤΑ ΝΕΑ, 24/7/2017

Ξενόγλωσσα

Alcantara-Ayala, I. (2002) *Geomorphology, natural hazards, vulnerability and prevention of natural disasters*, *Geomorphology* 47

Bertacchini, E., Liuzza, C., Meskell, L., Saccone, D. (2016) *The Politicization of UNESCO World Heritage Decision making*, *Public Choice*, 167

Bertotti, L., Bidlot, J.R., Buizza, R., Cavaleri, L. (2011) *Deterministic and ensemble-based prediction of Adriatic Sea sirocco storms leading to 'acqua alta' in Venice*. *Q. J. R. Meteorol. Soc.*

Bock, Y., Wdowinski, S., Ferretti, A., Novali, F., Fugamalli, A. (2012) *Recent subsidence of the Venice Lagoon from continuous GPS and InSAR*, *G³*, Vol. 13, Issue 3

Carbognin, L., Teatini P., Tomasin, A., Tosi L. (2010) *Global change and relative sea level rise at Venice: What impact in term of flooding*, *Clim Dyn*, 35

Fontini, F., Umgiesser, G., Vergano, L. (2010) *The role of ambiguity in the evaluation of the net benefits of the MOSE system in the Venice Lagoon*, *Ecologic Economics*, Vol. 69, Issue 10

ICOMOS (2009) *Heritage at Risk, Cultural Heritage and Natural Disasters, Risk Preparedness and the Limits of Prevention*

IPCC (2007) *Climate Change 2007: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fourth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* [Core Writing Team, Pachauri, R.K and Reisinger, A. (eds.)], Γενεύη: Switzerland

IPCC (2012) *Managing the Risks of Extreme Events and Disasters to Advance Climate Change Adaptation*. A Special Report of Working Groups I and II of the

Intergovernmental Panel on Climate Change [Field, C.B., V. Barros, T.F. Stocker, D. Qin, D.J. Dokken, K.L. Ebi, M.D. Mastrandrea, K.J. Mach, G.-K. Plattner, S.K. Allen, M. Tignor, and P.M. Midgley (eds.)], Cambridge University Press, Κέμπριτζ: UK, και Νέα Υόρκη, NY: USA

IUCN (2009) *World Heritage in Danger*, no 7, [Core Writing Team, T. Badman, B. Bomhard, A. Finke, J. Langley, P. Rosabal, D. Sheppard (eds.)] Gland: Switzerland

Markham, A., Osipova, E., Lafrenz Samuels, K. and Caldas, A. (2016). *World Heritage and Tourism in a Changing Climate*, UNEP, Ναϊρόμπι, Kenya and UNESCO, Παρίσι, France

O'Neill, B.C. and Oppenheimer, M. (2002) *Dangerous Climate Impacts and the Kyoto Protocol*, Science's Compass, vol. 296

Peduzzi, P. (2005) *Is climate change increasing the frequency of hazardous events?*, Environment and Poverty Times, no. 3

Ravera O. (2000) *The Lagoon of Venice: the result of both natural factors and human influence*, CNR-Istituto Italiano di Idrobiologia, J. Limnol., 59 (1)

Robbins, A. (2016) *How to understand the results of the climate change summit: Conference of Parties 21 (COP 21) Paris 2015*, Journal of Public Health Policy

Sperling, F. and Szekely, F. (2005) *Disaster Risk Management in a Changing Climate*, Discussion Paper for the World Conference on Disaster Reduction

UNESCO (1993) *International Campaign for the Safeguarding of Venice*, Review of Results (1966-1992), [R. Cuviller, E. Thompson, (ed.)]

UNESCO (2002) *Climate Change and World Heritage*, World Heritage Reports 22 [A. Colette (ed.)]

UNESCO (2008) *Policy Document on the Impacts of Climate Change on World Heritage Properties*

UNESCO (2010) *Managing Disaster Risks for World Heritage*

UNESCO Venice Office (2011) *The future of Venice, Culture and Development in Venice: From Restoration to Revitalization?*, Workshop Report 3

UNESCO Venice Office (2011) *The future of Venice, From Global to Regional: Local Sea Level Rise Scenarios*, Workshop Report 1

Πηγες από το διαδίκτυο

City of Venice, World Heritage office (χωρίς ημερομηνία) *Management Plan 2012-2018*, http://www.veniceandlagoon.net/web/en/management_plan, (accessed 25 September 2017- πρόσβαση 25 Σεπτεμβρίου 2017)

Cocks, A.S., (2013) *The coming death of Venice?*, *The New York Review of Books* 60 (11), <http://www.nybooks.com/articles/2013/06/20/coming-death-venice/>, (accessed 22 August 2017-πρόσβαση 22 Αυγούστου 2017)

Cocks, A.S., (2016) *How Italy stopped Venice being put on Unesco's Heritage In Danger List*, *The Art Newspaper*, <http://theartnewspaper.com/news/news/how-italy-stopped-venice-being-put-on-unesco-s-heritage-in-danger-list/>, (accessed 22 August 2017- πρόσβαση 22 Αυγούστου 2017)

Keahey. J., (2002) *Saving Venice from the sea*, NOVA, <http://www.pbs.org/wgbh/nova/tech/saving-venice.html>, (accessed 15 September 2017- πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017)

Laskowksi, A., (2014) *Lessons from Venice*, BU Today, <https://www.bu.edu/today/2014/lessons-from-venice/>, (accessed 15 September 2017- πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017)

Livesay, C., (2016) *As Tourists Crowd Out Locals, Venice Faces 'Endangered'*, *Parallels*, <http://www.npr.org/sections/parallels/2016/11/25/503038911/as-tourists-crowd-out-locals-venice-faces-endangered-list>, (accessed 15 September 2017- πρόσβαση 15 Σεπτεμβρίου 2017)

Rodriguez F. (2016) *Venice is fed up with cruise ships and angry protesters are blocking them*, *Forbes*, <https://www.forbes.com/sites/ceciliarodriguez/2016/09/29/venice-is-fed-up-with-cruise-ships-and-angry-protesters-are-blocking-them/#109175893f61>, (accessed 22 August 2017-πρόσβαση 22 Αυγούστου 2017)

UNESCO (2017) *UNESCO Director-General receives the Mayor of Venice*, *Media Services*, http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/unesco_director_general_receives_the_mayor_of_venice/, (accessed 4 September 2017- πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017)

UNESCO (χωρίς ημερομηνία) *Protecting Our Heritage and Fostering Creativity*, <http://en.unesco.org/themes/protecting-our-heritage-and-fostering-creativity> (accessed 4 September 2017-πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017)

UNESCO (χωρίς ημερομηνία) *Reducing Disaster Risk at World Heritage Properties*, <http://whc.unesco.org/en/disaster-risk-reduction/>, (accessed 4 September 2017- πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017)

UNESCO (χωρίς ημερομηνία) *Venice and its Lagoon*, <http://whc.unesco.org/en/list/394>, (accessed 4 September 2017-πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017)

UNESCO (χωρίς ημερομηνία) *World Heritage in Danger*, <http://whc.unesco.org/en/158/> (accessed 4 September 2017-πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017)

UNESCO Office in Venice (2016) *Unesco joins Venice in its remembrance of the great flood of 1966*, the Aqua Granda, http://www.unesco.org/new/en/venice/about-this-office/single-view/news/unesco_joins_venice_in_its_remembrance_of_the_great_flood_of/, (accessed 4 September 2017- πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017)

Διαλέτη, Α., Πλακωτός, Γ., Πούπου Α., (2015) *Ιστορία της Βενετίας και της Βενετικής Αυτοκρατορίας, 11^{ος}-18^{ος} αι.*, ηλεκτρ. βιβλίο, Αθήνα, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, <https://repository.kallipos.gr/handle/11419/1854>, (accessed 22 August 2017-πρόσβαση 22 Αυγούστου 2017)

Μυλωνόπουλος Δ., (2006) *Το πλαίσιο της διεθνούς συνεργασίας για το μετριασμό των φυσικών καταστροφών*, Νόμος και Φύση, <http://nomosphysis.org.gr/10541/to-plaisio-tis-diethnous-sunergasias-gia-to-metriasmo-ton-fusikon-katastrofon-ioulios-2006/> (accessed 22 August 2017-πρόσβαση 22 Αυγούστου 2017)

Υπουργείο Εξωτερικών (2015) *Η Ουνέσκο και ο ρόλος της*, Μόνιμη Αντιπροσωπεία της Ελλάδος στην Ουνέσκο, <http://www.mfa.gr/missionsabroad/unesco/greece-in-organization/unesco-kai-rolos.html>, (accessed 4 September 2017- πρόσβαση 4 Σεπτεμβρίου 2017)

